

# URTX



**'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE TÀRREGA  
DURANT ELS SEGLES XVII I XVIII:  
DEL CLASSICISME DE FRA JOSEP  
DE LA CONCEPCIÓ AL BARROQUISME  
DE PERE COSTA**

*Maria Garganté i Llanes*

# L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE TÀRREGA DURANT ELS SEGLES XVII I XVIII: DEL CLASSICISME DE FRA JOSEP DE LA CONCEPCIÓ AL BARROQUISME DE PERE COSTA

**Maria  
Garganté i Llanes**  
Doctora en Història  
de l'Art

**L'arquitectura religiosa del segle XVII: De la pervivència del gòtic a un cert classicisme**

L'activitat constructiva del segle XVI va deixar a les nostres comarques notables exemples d'arquitectura tant civil com religiosa, des de la reconversió dels antics castells medievals en palaus, fins a la construcció d'algunes de les esglésies parroquials més elegants, com la de Bellpuig o Belianes, així com l'obra excepcional del convent de Sant Bartomeu de Bellpuig.

Arribat el segle XVII, trobem que la majoria de poblacions importants de les nostres comarques no precisen la construcció d'una nova església. Per exemple, l'església parroquial de Bellpuig o la de Linyola feia poc que s'havien construït i la seva més que suficient capacitat i solidesa no requerien cap intervenció que alterés la seva estructura. D'altra banda, un temple romànic de la importància i les dimensions del d'Agramunt tampoc no es modificaria excessivament durant el segle XVII, quan únicament s'hi van fer ampliacions puntuals amb la construcció de la capella del Roser i la de la Mare de Déu dels Socors.

D'aquesta manera, gairebé podem afirmar que les úniques parroquials de l'Urgell que es construeixen o que desenvolupen la major part de les seves obres durant la primera meitat del segle XVII són les de Castellserà i Sant Martí de Maldà, segons un llenguatge plenament gòtic, directament hereu de les seves predecessores més immediates, com l'església parroquial de Linyola.

En definitiva, el segle XVI havia deixat un conjunt de temples d'aparença "híbrida", de notables dimensions i que exemplifiquen i defineixen la situació arquitectònica del país. D'aquesta manera, la circulació de làmines i tractats d'arquitectura clàssica i l'interès que hi demostren alguns professionals es mani-

festa en les tímides aplicacions, en els ordres que de manera epidèrmica van apareixent en les portades i els alçats interiors. Sense modificar el tipus ni el marc estructural gòtic, els mestres catalans comencen a experimentar de manera quasi exclusivament "decorativa" amb noves formes provinents de l'exterior.<sup>1</sup>

Veurem, doncs, com la pervivència del gòtic continua essent un tret característic de l'arquitectura religiosa de la primera meitat del segle XVII, tot i que aquest llenguatge de l'últim gòtic català també anticipa, d'alguna manera, el que seran les esglésies d'època del barroc al nostre país, sobretot pel que fa al concepte d'espai.

No serà fins la segona meitat del segle XVII quan la volta de creueria i l'arc apuntat s'abandonen definitivament per passar a construir espais coberts amb volta de canó amb llunetes, mentre l'alçat s'articula mitjançant obertures d'arcs de mig punt que donen pas a les capelles laterals, pilastres que es corresponen amb els trams de la coberta i cornises que recorren el perímetre intern del temple. Aquests i altres elements ens situen dins una estètica classicista, el màxim representant de la qual en aquesta segona meitat de segle serà el carmelità fra Josep de la Concepció. Però malgrat la introducció dels elements classicistes, concretats en les cobertes, els alçats i la decoració, l'espacialitat diàfana de la nau única continua sent la mateixa de les esglésies tardogòtiques de la primera meitat de segle, de manera que Triadó afirma que el classicisme a Catalunya pot definir-se com un gòtic auster.<sup>2</sup>

**L'església parroquial de Tàrrega i el projecte de fra Josep de la Concepció**

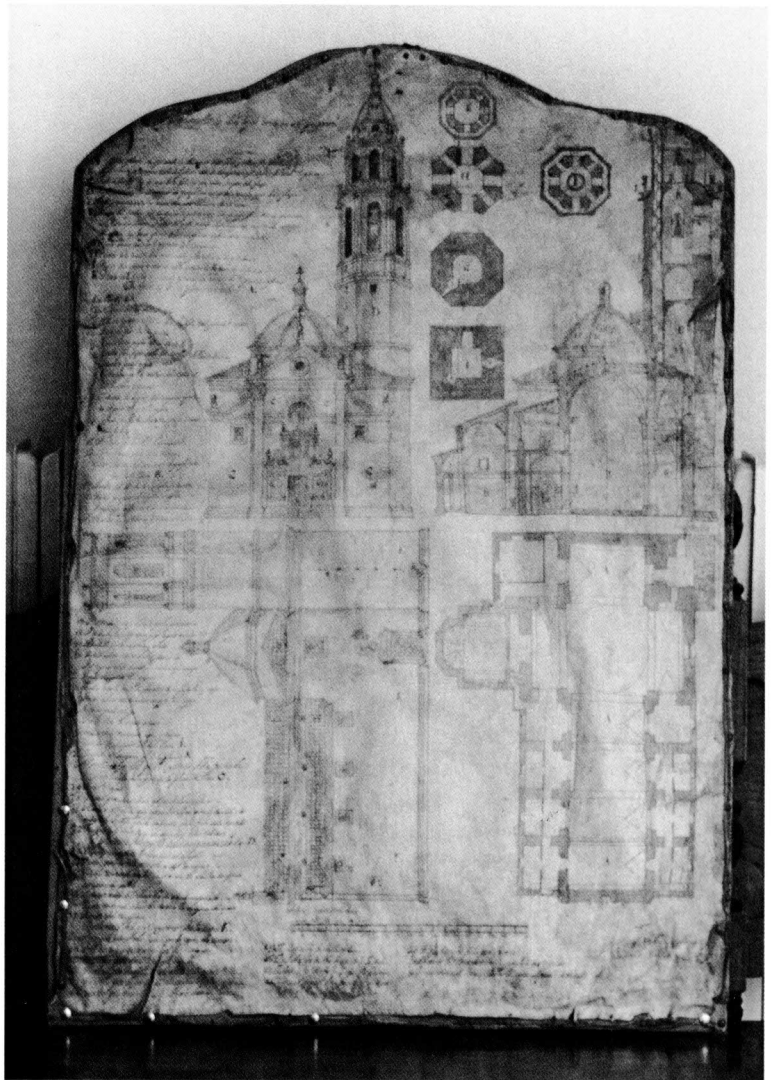
L'església parroquial de Tàrrega, dissenyada pel tracista carmelità fra Josep de la Concepció, representa a la zona que estu-

diem el punt culminant d'aquesta introducció paulatina del classicisme, seguida de prop per l'església del convent i santuari de Sant Ramon, començada dos anys més tard segons el mateix llenguatge, que probablement a Sant Ramon queda més eclipsat per la presència barroca de la portada monumental.

Des del recull històric de Segarra i Malla a la seva *Història de Tàrrega amb els seus costums i tradicions*,<sup>3</sup> la parroquial de Santa Maria de l'Alba de Tàrrega ha estat profusament estudiada per Josep M. Planes –des del punt de vista històric– i per Carme Narvàez, que n'inclou l'estudi artisticoarquitectònic a la seva tesi doctoral, centrada en el tracista fra Josep de la Concepció i l'arquitectura carmelitana.<sup>4</sup> Amb aquests precedents ben poca cosa podem afegir per a l'estudi de la parroquial targarina al segle XVII, de manera que en repassarem breument les viscissituds constructives i els aspectes que la fan mereixedora d'esdevenir l'església més important de les construïdes a les nostres comarques durant la dissetena centúria.

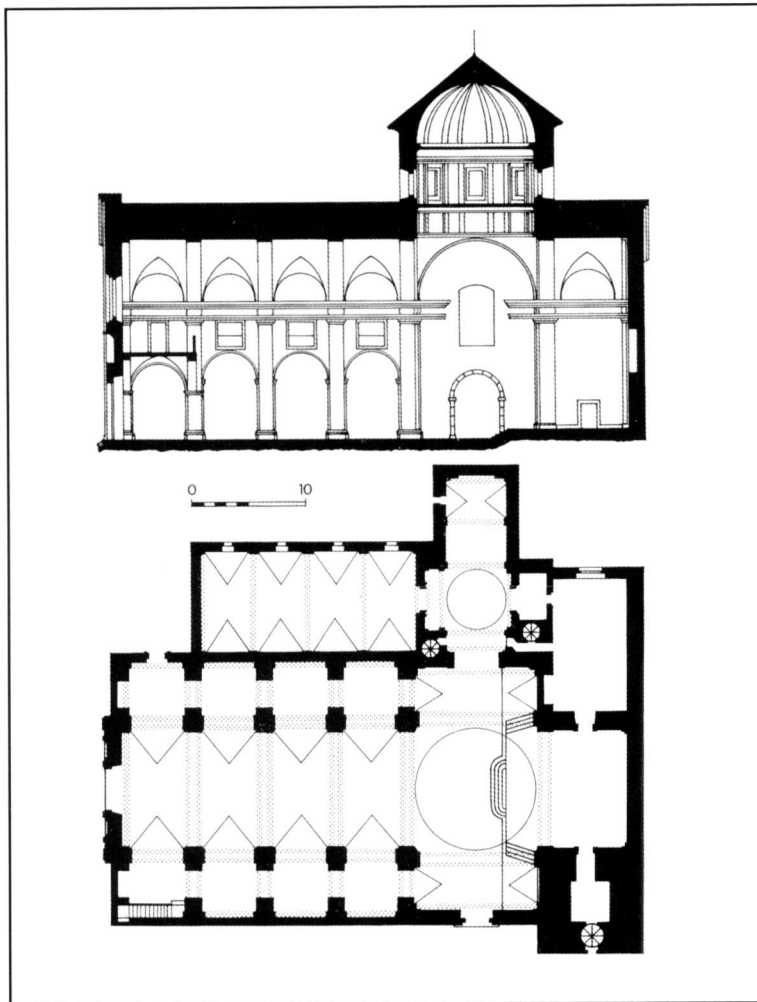
Al llarg del segle XVII ja es feia evident la degradació del temple parroquial de Tàrrega, però la part on aquest mal estat era més notori era sens dubte el campanar, en el qual s'havien obert grans esquerdes. L'any 1671, el mestre d'obres Gaspar Roca, que tenia a preu fet l'edifici de l'ajuntament, intenta solucionar el problema tapant els forats i esquerdes amb un bon guix de guix i aconsellant els campaners que no ventessin massa fort les campanes.<sup>5</sup> A començaments de l'any 1672 el mateix Gaspar Roca, juntament amb el mestre Josep Morató, visuraren de nou el campanar i aconsellaren posar guix i cera a l'estructura per tal d'estudiar-ne la inclinació, alhora que el consell de la vila proposà que dos paers que havien d'anar a Barcelona aprofitessin per tractar el tema amb el mestre Pere Pau Ferrer i demanar-li la seva opinió al respecte.<sup>6</sup>

Finalment, el mes de febrer de 1672 les esquerdes s'havien tornat a obrir i el dia 15 va caure el campanar, ensorrant també part de l'església. Sembla que afortunadament no hi havia fidels al temple en aquell moment, tot i que l'accident es cobrà una víctima, Caterina Suberachs, "per haverli caigut lo campana de la present vila de Tàrrega de sobre de la casa haont ella en aquesta ocasió estave", segons el llibre d'òbits, consultat per Josep M. Planes.<sup>7</sup> En el consell general del dia 16 de febrer s'especifica que la caiguda del campanar també va provocar la de dues voltes de l'església i l'enrunament de les capelles de les Santes Espines, Sant Blai i Sant Jordi. Segons Planes, uns mestres d'obres de



**Traça o projecte de l'església parroquial de Tàrrega, de fra Josep de la Concepció,**  
conservada a l'Arxiu Parroquial de Tàrrega.

Barcelona examinaren el temple i, malgrat que van considerar que la millor solució era l'erecció d'una nova església, aquesta fou desestimada en un primer moment, ja que era una solució massa cara.<sup>8</sup> Llavors es determinà adobar la capella de les Santes Espines i apuntalar i reforçar el que quedava dempeus; però el fet de comprovar que l'edifici encara es movia i continuava sent un perill, aviat va comportar la determinació de fer una església nova. Finalment, el carmelità fra Josep de la Concepció fou cridat per examinar les restes de l'edifici i la seva opinió fou la definitiva, de manera que els comuns de la vila li van encarregar la traça de la nova església.<sup>9</sup> Així, doncs, al llibre de l'obra hi consta que es paguen 66 lliures "al hermano Fr. Josep de la Concepció carmelità descals i tracista de la present fàbrica als 31 de juliol del dit any en ques posà la primera pedra, las quals se li pagaren en remuneració y satisfació de las bassas dels perfils y monteas de la fàbrica de la iglesia major, campanar y capella de las Santas Espinas y explicació de aquellas las quals constan en dos pergamins y un codern".<sup>10</sup>



**Planta i alçat  
de la parroquial  
de Tàrrega, segons  
César Martinell.**

Font: "L'època del barroc" a Història de l'art català, vol. V. Barcelona: Edicions 62, 1984, pàg. 78.

Els dos pergamins de la traça permeten observar el disseny original de fra Josep, amb una façana que segueix fidelment els esquemes dels temples carmelitans traçats per ell mateix, com el del desaparegut convent carmelità de Vic, amb tres cossos, ben definit el central, flanquejat per dues columnes gegants i que el tracista recuperaria al projecte finalment no realitzat per a la catedral de Vic, que, si bé manté aquest esquema, presenta un grau més elevat de sofisticació.

Narvæz<sup>11</sup> situa els orígens de l'arquetipus de la façana carmelitana —rectangle obert a la part inferior per un pòrtic (més propi de l'arquitectura conventual i, per tant, absent a la parroquial de Tàrrega), coronat per un frontó triangular i un òcul al mig d'aquest, i delimitada lateralment per pilastres toscanes, amb la inclusió d'un nínxol damunt la porta on allotjar la imatge del sant titular i una finestra o obertura per il·luminar el cor— a l'església de la Magdalena de Valladolid (1566) de Gil de Hontañón, model que seria definitivament consagrat per Francisco de Mora a San Bernabé de El Escorial i a San José d'Àvila. No podem oblidar, però, sobretot pel tema recurrent del pòrtic de triple arcada sota el cor, el precedent de l'església del monestir de

San Lorenzo de El Escorial, obra de Juan de Herrera.<sup>12</sup>

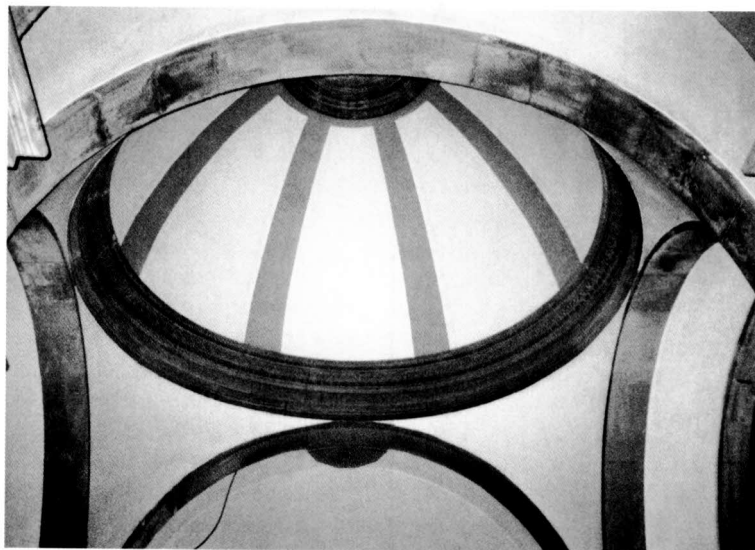
Tornant al temple parroquial de Tàrrega i a la portada dissenyada per fra Josep de la Concepció, veiem que aquí no segueix el prototipus carmelità del característic pòrtic obert a partir d'un o més arcs de mig punt, sinó que la porta és allindada, amb nínxols a banda i banda i, a la part superior, amb figures emmarcades per columnes, que formen un ordre arquitectònic menor. L'entaulament de la portada és tallat per l'òcul o rosassa que dona llum a l'interior, mentre als cossos laterals de la façana s'obren dues finestres que es corresponen amb les capelles laterals. A la part posterior sobressurt la cúpula sense tambor, el qual es va haver d'afegir per tal de donar més llum a l'interior, que quedava fosc. D'altra banda, segons consta al segon dibuix, les capelles laterals havien de reflectir-se a l'exterior mitjançant quatre finestres i la inclusió d'una teulada en voladís, que, vista des de la façana principal, quedaria amagada pels alerons que uneixen el cos central amb els laterals. També apareix a la traça, projectant-se fora de la planta, la capella de les Santes Espines, disposada perpendicularment en relació a l'eix longitudinal de l'església i de planta centralitzada. Amb el quadrat com a base i la part central coberta per una cúpula sobre petxines, s'afegeixen als costats dos mòduls rectangulars que recorden la planta de la brunelleschiana capella Pazzi. Tot l'espai de la capella ocupa la totalitat del braç esquerre del creuer.

La planta i la distribució interior del temple esdevé la més habitual a les esglésies parroquials catalanes de l'època: una sola nau, amb quatre capelles laterals a cada costat, intercomunicades mitjançant arcs de mig punt i que constitueixen pràcticament naus laterals, cor elevat als peus —que correspon en planta al primer dels trams de la nau— i capçalera plana. Es tracta, en definitiva, d'un tipus de planta que ja es venia repetint a les esglésies tardogòtiques, de nau única i capelles laterals entre els contraforts, substituint l'absis poligonal i els contraforts manifestats exteriorment per una capçalera plana. En aquest sentit, cal assenyalar que a l'església de Sant Andreu de la Selva del Camp, de Jaume Amigó i Pere Blai, el presbiteri ja és rectangular i es troba flanquejat per dues sagristies col·locades simètricament als dos costats, originant una capçalera plana que facilita la inclusió de tota la planta del temple en un gran rectangle, sense contraforts exteriors. D'altra banda, les capelles laterals intercomunicades constitueixen l'altre factor diferenciador respecte a les plantes de procedència gòtica.

L'alçat s'articula a partir del més auster ordre toscà, amb pilastres sobre les quals corre un entaulament que circueix tot l'interior, i que allotgen un ordre menor d'arcs formers de mig punt sobre pilastres més simples. A l'interior de les capelles, una motllura de pedra grisa ressegueix l'espai, contrastant amb la blancor dels murs –val a dir que aquesta bicromia era l'acabat que presentava originalment l'església, amb els suports arquitectònics fets en pedra grisa destacant sobre la superfície blanca dels murs–. Així, els murs quedaven disposats en faixes al llarg de tot l'interior i els entaulaments i cornises motllurades estan despulats de qualsevol mena d'ornamentació –val a dir que el precedent en l'aplicació de l'ordre toscà en base a aconseguir major simplicitat en els paraments el trobem a l'Escorial–.<sup>13</sup>

Una particularitat de l'església de Tàrraga respecte a la majoria de parroquials –a les conventuals se'n donen més casos– és la presència de tribunes o balcons oberts a la nau, solució típica dels temples jesuítics –església de Betlem a Barcelona–. A la zona que estudiem també trobem tribunes al santuari de Santa Maria d'Ivorra –iniciat l'any 1663– i a l'església del convent de Sant Ramon de Portell. La presència d'aquests balcons o tribunes es tradueix a l'exterior amb la presència de dues balconades obertes als cossos laterals de la façana, que segons Narvàez<sup>14</sup> constitueixen una excepció dins l'obra de fra Josep de la Concepció –a Sant Ramon i altres temples, les tribunes es manifestaran exteriorment en dues finestres a banda i banda de la façana–. El temple es cobreix amb volta de canó amb llunetes a la nau, creuer i capçalera, mentre les capelles laterals es cobreixen amb volta d'aresta. Al creuer s'aixeca la cúpula amb tambor, en el qual s'obren vuit finestres separades per pilastres geminades.

La traça de fra Josep de la Concepció també contemplava la construcció del campanar, tot i que finalment no es va dur a terme fins al segle XVIII, quan es va finalitzar d'una forma molt diferent a la que contemplava el projecte inicial. Així, doncs, el dibuix de la traça mostra un campanar de cinc pisos: el primer, de planta quadrada, i els següents, de planta octogonal. Els caires del primer cos s'aixamfranen per donar pas al segon; el tercer només es diferencia per l'obertura dels arcs de mig punt peraltats que allotgen les campanes; i el quart i el cinqué, amb les mateixes obertures, redueixen lleugerament la seva secció respecte al cos anterior. L'últim pis apareix rematat per una cupuleta. És un campanar que segueix el model del de Vilanova i la Geltrú, traçat l'any 1670 pel mateix fra Josep i que farà fortuna a partir d'aquest moment,

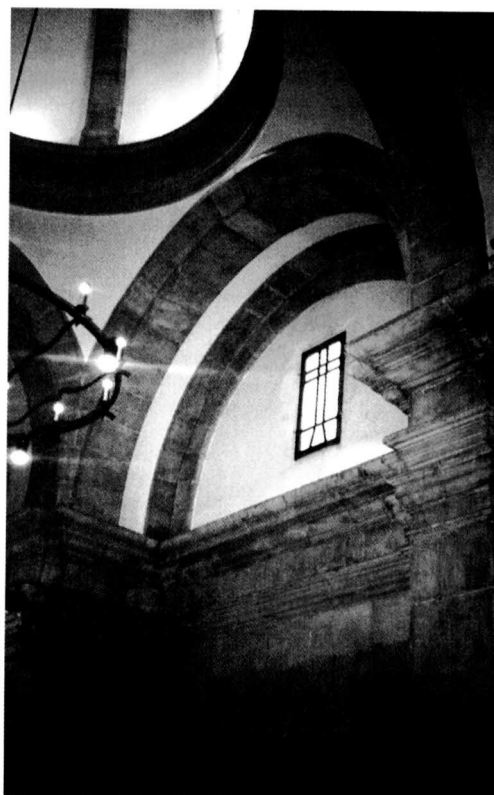


**Interior de la capella de les Santes Espines.**

(Foto: Maria Garganté)

durant tot el segle XVIII i fins ben entrat el segle XIX.

Narvàez<sup>15</sup> relaciona la capella de les Santes Espines –salvant, això sí, les distàncies– amb la capella de Sant Joan i Sant Fructuós a la catedral de Tarragona, obra de Pere Blai i que fra Josep coneixia bé, car, mentre s'està construint la capella de les Santes Espines, també supervisa les obres de la capella de la Concepció, igualment a la catedral de Tarragona, que havia contractat un any abans. La influència ve donada no tan sols per la planta central, sinó també per l'efecte de bicromia aconseguit amb els elements de suport realitzats en pedra grisa que contrasta amb el blanc dels murs. D'altra banda, les



**Interior de la capella de la Santa Creu a la parroquial d'Anglesola.**

(Foto: Maria Garganté)

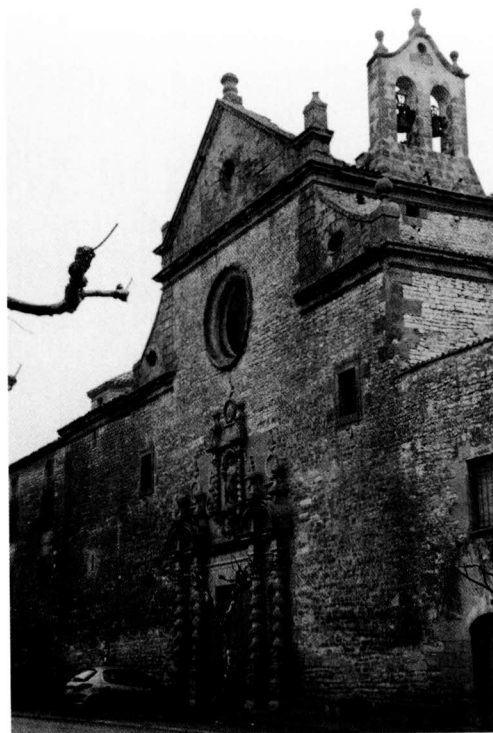


**Façana  
de la parroquial  
de Tàrrrega.**

(Foto: Maria Garganté)

faixes de pedra grisa presents a l'intradós de la cúpula també recorden la cúpula de la sagristia de les capelles tarragonines. Malauradament, però, l'ampliació que se li va practicar al segle XVIII –convertint la planta centralitzada en una planta longitudinal– va malmetre la seva fesomia original, avui recuperada parcialment gràcies al tancament d'aquesta part afegida.

Finalment, considerem que la capella de les Santes Espines constitueix un model directe per a la capella de la Santa Creu de la parroquial d'Anglesola, començada l'any 1693 i finalitzada l'any 1722 per albergar una altra relíquia relacionada amb la Passió de Crist, en aquest cas un fragment de la Vera Creu (aquesta influència també s'entén per la proximitat entre les dues poblacions i l'estreta relació que mantenien).<sup>16</sup> De fet, segons



**Façana de l'església  
del convent de Sant  
Ramon de Portell  
(La Segarra).**

(Foto: Maria Garganté)

Binefa,<sup>17</sup> el mestre de cases que contracta l'obra de la capella és Pere Arbussó, que l'any 1673 treballa com a aprenent a l'obra de la parroquial de Tàrrrega amb Gaspar Roca i segueix movent-s'hi almenys fins a l'any 1681, quan encara apareix a les llistes d'operaris que treballen a l'obra, tal i com veurem més avall.<sup>18</sup>

Parlem ara del procés constructiu i dels operaris del temple durant aquest últim terç del segle XVII. El mes d'abril de 1672 es posa la primera pedra i el mes d'agost del mateix any es paguen diverses obres de reparació de la part que quedava de l'església vella per tal de poder-hi celebrar els oficis "ab la seguretat del poble", com apuntalar l'església o tancar "a pedra y cals" l'armari de la sagristia. Entre altres es paga al mestre Joan Bastida per tancar l'arcada de davant de l'abadia i reforçar la cantonada de l'església a l'indret de l'antic campanar. També es fa una paret per tancar la part que més o menys roman segura.<sup>19</sup> El mes d'octubre es paguen dues lliures i disset sous al notari de Solsona i de la cúria episcopal Pere Màrtir Andreu per la llicència del bisbe de Solsona per a la construcció de la nova església.<sup>20</sup> Però des del començament de les obres fins al 19 de maig de 1696, quan es beneï l'església, la seva construcció no va estar exempta de viscissituds: fra Josep abandona la direcció de les obres l'any 1688, que és quan es registra la seva última visita, i posteriorment sorgeixen els problemes per construir la cúpula, que el consell municipal donava a preu fet, sense que cap mestre se'n volgués fer càrrec.

Pel que fa al procés paral·lel de la construcció de la que llavors havia de ser la capella més important, la de les Santes Espines, Berga i Maymó fan un recull documental de diversos pagaments per aspectes relacionats amb la construcció de la capella. El 15 d'octubre de 1677: "A Bertran Xavarrié, biscaí, teuler, per 1500 cairons per la capella de les Santes Espines, 10 lliures 10 sous; per 8 quintars de guix per la capella de les Santes Espines, 1 lliura i 10 sous; per 21 posts d'àlber per fer les sindrietes del presbiteri de les Santes Espines, 7 lliures"; o bé "a J. Oromir, ferrer, per set jornals a cobrir la capella de les Santes Espines", el 14 d'octubre de 1679.<sup>21</sup>

Des del començament de l'obra fins a l'abandonament de fra Josep de la Concepció, el mestre de cases Gaspar Roca és un dels més citats al llibre de l'obra. Ja hem vist anteriorment la seva intervenció en el procés de peritatge i reconeixement de l'obra vella abans de la desgraciada caiguda del campanar. Era originari de Manresa, però va fixar la seva residència a Tàrrrega,<sup>22</sup> ben segur com a con-

seqüència de tenir a preu fet l'obra de la casa de la Paeria.<sup>23</sup> Paral·lelament a l'obra de l'església targarina, l'any 1673 signa amb el bisbe Lluís de Pons un contracte per obrir el braç esquerre del creuer de la catedral de Solsona "amb arc circular i no apuntat" i construir-hi la capella del Santíssim. Però la primera obra contractada íntegrament per Gaspar Roca –a part de la Paeria de Tàrrrega–, havia estat, deu anys abans, el santuari de Santa Maria d'Ivorra, l'any 1663.<sup>24</sup> D'altra banda, des de 1666 també estava construint la capella de la Mare de Déu dels Socors d'Agramunt,<sup>25</sup> a l'interior de l'església parroquial, que havia estat projectada per un tal "mestre Grau" de Guissona.<sup>26</sup> L'any 1682, suposem que durant un dels viatges que devia realitzar entre Tàrrrega i Ivorra, per tal de supervisar la marxa de les obres, rep l'encàrrec de visurar l'obra de la nova església del convent de Sant Ramon de Portell, que s'estava construint des de 1674.

Pel que fa a la relació de Gaspar Roca com a director de l'obra de l'església parroquial, trobem, per exemple, que el 12 de novembre de 1672 se li paguen 38 lliures i 10 sous. El mes de novembre del mateix any figuren com a manobres Francesc Roncós, Joan Garriga –aquests dos naturals d'Ivorra, on Gaspar Roca havia construït el santuari de Santa Maria–, Josep Pomés, Isidor Soler, Silvestre Veges, Joan Palou, Ramon Ortí, Esteve Cometa i Anton Combelles. Com a mestres de cases, juntament amb Gaspar Roca apareixen els noms de Joan Bastida, Francisco Vores i Valentí Torres –aquests dos últims com a "joves mestres de cases"–.<sup>27</sup> L'any següent, Gaspar Roca consta com a mestre i "sobrestendant de l'obra", tenint com a aprenent Pere Arbassí (o Arbussó). I l'última vegada que el trobem citat al llibre de l'obra és el 19 de maig de 1681, quan es paguen "a mestre Roca" vuit lliures i setze sous.<sup>28</sup>

Gaspar Roca va morir el dia 12 de febrer de l'any 1687. Segons el llibre d'òbits "no rebé ningun sacrament per haver mort de mort subitanea" i va ser enterrat el dia 13 al campanar de l'església nova de Tàrrrega, en la qual hi havia treballat tants anys.<sup>29</sup> Casat amb Maria, sabem que havia tingut almenys tres fills. Segons els llibres de baptismes, el 27 de desembre de 1683 es bateja la seva filla Maria;<sup>30</sup> el 13 de setembre de 1685, el seu fill Isidre,<sup>31</sup> i, finalment, el 7 d'agost de 1687 (sis mesos després de la seva mort), es bateja el seu fill pòstum, Gaspar, "fill de Gaspar Roca mestre de cases i de Maria, viuda deixada".<sup>32</sup> A partir d'aquí, en els anys successius Francisco Vores es convertirà en el mestre de cases amb un major protagonisme dins el llibre de l'obra.



**Detall del tester de l'església del convent de Sant Ramon.**  
(Foto: Maria Garganté)

L'any 1693 es paguen quaranta-quatre lliures a Benet Juli per tal de visurar la nova església; i l'any 1694 els mestres i manobres que treballen en l'enderroc del que queda de l'església vella són: Francesc Vores, Joan Bastida, Ramon Pomés, Antoni Badia, Josep Ximelis, Josep Camats, Josep Balcells, Joan Cases, lo Bessó, Marià Monfar i Josep Veguer.<sup>33</sup>

Durant els anys noranta apareix el nom del carmelità fra Jaume Ribot com a "tracista de l'església nova". Aquest s'havia desplaçat a Tàrrrega per visurar les obres –concretament l'aixecament de la cúpula, que era motiu de tanta preocupació– i en fou nomenat director. Narvèez comenta que la presència de fra Jaume hauria donat la seguretat i l'empenta necessària per a finalitzar la costosa construcció de la cúpula, que s'acabaria l'any



**Portada del campanar de Vilanova i la Geltrú, obra de fra Josep de la Concepció.**  
(Foto: Maria Garganté)

**Portada de l'església  
de Sant Pere  
del Talladell.**

(Foto: Maria Garganté)



1694, mentre fra Jaume Ribot romandrà vinculat amb l'obra fins al 1707, quan se li fa l'última paga.<sup>34</sup>

L'any 1696 Francesc Vores rep dues-centes quinze lliures per arrebossar tota l'església i el 19 de maig d'aquest any té lloc la benedicció del temple.<sup>35</sup> Fins aquell moment hi havia fet el presbiteri, la capella de les Santes Espines, el creuer, una capella per banda de les quatre que s'havien de fer a cada costat, el campanar –incomplet– i la sagristia. Aquest any 1696 se cita per primer i últim cop Francesc Colom com a sobreestant de l'obra de l'església nova.<sup>36</sup>

L'any 1700, a l'últim memorial de mestres que treballen a l'església hi figuren: Francisco Vores, Ventura Calbís, Joan Bastida, Mateu Solé, Ramon Cansinell, Antoni Badia, Josep Veguer o Vergé, Mariano Montfà, Joan Cases, lo Maurici, Josep Espasa i Joan Conca.<sup>37</sup>

**L'església del convent de Sant Ramon de Portell: la irradiació de la influència de la parroquial de Tàrraga**

L'obra més important que es duu a terme al convent de Sant Ramon durant el segle XVII és la construcció de l'església nova, un temple de considerables dimensions que seguirà de prop els passos de l'església parroquial de Tàrraga. Aquesta obra coincideix amb un bon moment del culte al sant i de les peregrinacions que arribaven al santuari (pensem que prop de Sant Ramon, a Ivorra, el renaixement del culte a la relíquia del Sant Dubte també havia propiciat la construcció d'una nova

església). D'altra banda, el bon moment econòmic que viu el convent de Sant Ramon s'evidencia igualment en les millores que es duen a terme a les seves propietats; veiem, doncs, que l'any 1676 es planta una vinya tan gran com la vella, que s'ha restaurat cremant-hi mil nou-cents formiguers; també consta que s'han plantat cent-quatre oliveres i s'han comprat "cubes i bixells nous".

El procés constructiu de l'església el podem reconstruir mitjançant els llibres de comptes del convent. D'aquesta manera, sabem que durant el mes d'agost de 1673 es paga 6 lliures i 10 sous a "los maestros" per fer la planta de l'església. La primera pedra es va posar el dia 15 de juliol de 1674 de mans de Jaume de Copons i Falcó i Aymerich, senyor de la Manresana, essent comanador el P. F. Maties Coselete, general de l'orde de mercedaris el P. Fr. Pedro de Salazar i provincial de l'orde fra Sebastián de Velasco, segons consta a l'inici del Libro de Cartas Cuentas del convent. A partir d'aquí es comencen a comptabilitzar els jornals de mestres i peons. El mes de novembre d'aquest mateix any apareix un nom propi que podem atribuir a un mestre de cases: es tracta del mestre Mateu Rey, al qual es paga un jornal. L'any següent apareixen els mestres de cases Pere Antoni Puig, mestre Sostres i el seu fill<sup>38</sup> i "dos franceses" dels quals no se'n diu el nom. Entre 1674 i 1684, els mestres de cases que participen en l'obra són els següents: Josep Grau, Pere Anglada, els esmentats Sostres i Mateu Rey, Pere Antoni Puig –del qual s'expressa que a partir del 22 de febrer de 1676 comença a treballar "de



**Portella lateral  
de la parroquial  
de Tàrraga.**

(Foto: Maria Garganté)



*limosna*” i que morirà en el transcurs de l’obra—; Carlos Burguera, Pablo Andrés, Vicenç Teixidor, Juan Vizcaíno, Antoni Pagès, Gerònim Perol, Julià Roca i Joan Cos com a peons; i Tomàs Rius i Guillem Delros com a aprenents. També s’esmenta el mestre de cases Joan Garriga d’Ivorra, que havia fet d’aprenent del mestre Gaspar Roca en la construcció del santuari de Santa Maria d’Ivorra i que també participa en la construcció de la parroquial de Tàrrega, a l’igual de que Gaspar Roca. Precisament trobem un pagament de dues lliures i quinze sous a “M<sup>o</sup> (mestre) Roca de Tàrrega”, referint-se al propi Gaspar Roca, per visurar l’obra construïda a Sant Ramon fins aquell moment. D’altra banda, un dels mestres francesos als quals es fa força referència pot ser un tal Perris Britxa de Tolosa, al qual se li paguen diferents soldades. Pel que fa a altres atencions que rebien els treballadors de l’obra a part del seu sou corresponent, trobem el fet que, en cas de caure malalts, aquests eren atesos al mateix convent, ja que en alguna ocasió trobem que es compren *“confitura y bizcochos para el m<sup>o</sup> de obra enfermo”*. També són curioses les despeses en les que figuren *“seis pares de alpargatas para el aprendiz”* o bé *“un sombrero para el aprendiz”*, fent referència a la remuneració que rebien aquests pel seu treball, que generalment no era més que la manutenció i el vestit.<sup>39</sup>

Per tal de saber les obres concretes que es duen a terme durant aquest període de temps ens hem de fixar en el *Libro de Cartas Cuentas*, que va des del 1613 fins al 1703. Per aquesta font coneixem que l’any 1676 l’obra comptava amb dos bous, un carro nou, 143 taulons per a les bastides, 28 antenes, pedra picada i argamassa per a tot l’any; també hi havia encara gran provisió de pedra desbastada i al forn hi quedaven més de tres-centes quarteres de calç. D’altra banda, l’any 1679 s’havien canviat els bous per les mules, que havien costat trenta-tres doblons i deu sous, i es disposava de dos carros, tot i que s’especifica que un encara estava per estrenar.

Així, doncs, trobem que el dia 30 del mes d’abril de 1685, de moment, s’han gastat tres-mil vuitanta-tres lliures en la fàbrica de l’església. L’any següent s’especifica l’estat de l’obra de l’església, en què *“queda la obra todo el cielo de arriba todo rematado, la capilla mayor con la mitad del pavimento”*, alhora que consten les portes i finestres com a pagades. D’aquesta manera ja es poden traslladar el Santíssim i les relíquies de Sant Ramon a l’església nova, l’estructura de la qual es troba acabada, amb dues sagristies i tota pavimentada. A partir d’aquí faltaven coses, com l’arrebossat interior i els acabats. Entre 1686 i 1688



trobem anotacions que ens informen de les diferents fases constructives: *“Item se ha hecho lo que faltaba de la iglesia, desde los fundamentos asta las impostas de los arcos de las capillas, y se ha empezado la puerta mayor y se han asentado los pedestales”*. Més tard (1687) sabem que *“quedan todas las capillas pasadas hasta las balconadas; la portada acabada con todas sus estátuas y escudo de la orden, la qual tiene de alzada sesenta palmos; el campanar tiene de alto siete varas, más se ha retexado el convento”*.

L’any 1688 la relació d’obres que apareixen en la *carta cuenta* és la següent: *“se ha hecho el coro con sus fajas pintadas, tres bóvedas en las tribunas, dos ventanas y una puerta al coro. Item se ha empavimentado parte de la iglesia con piedra picada, se ha pintado el tras altar del Santo; se ha hecho una sepultura con bóvedas, es el su costo de todo, sin el de los moços y manobreros, trescientas noventa y tres libras, dos sueldos y siete dineros”*.

El resultat de l’obra és una església que ens recorda enormement la parroquial de Tàr-

**Campanar de Vilanova i la Geltrú, obra de fra Josep de la Concepció.**  
(Foto: Maria Garganté)



**Campanar  
de la parroquial  
de Tàrrrega, acabat  
el segle XVIII.**  
(Foto: Maria Garganté)

**Exterior de la capella  
de les Santes  
Espines, cimbori  
i campanar.**  
(Foto: Maria Garganté)



rega, tant per les seves formes com per les dimensions, que són gairebé idèntiques. Aquest fet podria explicar-se en part per una dada curiosa que trobem en la relació de comptes de Sant Ramon, i és que l'any 1683 es paga per tal de portar i tornar "el sindre de Tàrrrega"; i també cal assenyalar, ni que sigui com a fet anecdòtic, la presència com a visor de Gaspar Roca, que durant uns anys fou el mestre d'obres principal de l'obra de Tàrrrega.

Així, doncs, com l'església parroquial de Tàrrrega, la del convent de Sant Ramon presenta una planta d'una sola nau amb quatre capelles laterals per banda, intercomunicades mitjançant arcs de mig punt, cor elevat als peus (que correspon en planta al primer dels trams de la nau), i capçalera plana, a la qual posteriorment s'afegirà una capella i una estança per als exvots. A l'igual de Tàrrrega, l'alçat s'articula a partir de l'ordre toscà i s'obren tribunes sobre les capelles, mentre el creuer també està centrat per una cúpula sobre tambor. Deixem ara que Barraquer ens doni la seva visió d'aquest temple mercedari: *"El gusto arquitectónico greco-romano impera aquí como único amo, y por lo mismo no faltan en los machones, que separan unas de otras las capillas, sus antas con capiteles toscanos; no falta sobre de éstos la cornisa corrida por todos los muros; no faltan los arcos de medio punto de ingreso en las capillas; no falta en la nave la bóveda semi-cilíndrica dividida por arcos transversales en compartimientos, provistos de sendos lunetos en sus dos cabos o lados; no faltan bóvedas por el mismo estilo en las capillas y crucero; no falta en el cruce de esta con la nave su majestuosa cúpula o media naranja; y no falta sobre el gran cancel de la puerta principal el desahogado coro alto con sus sillas de nogal. Ni otro gusto arquitectónico podía dibujar el plano de este templo, ya que el comienzo de su construcción data de los días del mentado general Salazar, y año de 1674, y la continuación de la obra se efectuó en el siguiente siglo".*<sup>40</sup>

Aquest classicisme de l'interior del temple contrasta amb el barroquisme de la portada, que sens dubte és l'aspecte que més l'allunya de la parroquial de Tàrrrega. La portada de l'església de Sant Ramon està estructurada en tres paraments, el central coronat per una fornícula amb la imatge del sant mercedari; les seves columnes tornejades aconsegueixen un bon efecte artístic i visual, malgrat l'exagerat rebaix de les parts fondes.<sup>41</sup>

En canvi, pel que fa a l'estructura general de la façana, tornem a trobar paral·lelismes amb aquesta, tot i que a Sant Ramon amb la vertical divisió per pilastres, i únicament es marquen els diferents nivells de la nau central i els laterals mitjançant cornises horitzontals, que d'aquesta manera separen el frontó central i els alerons de la resta de la façana. També, a diferència de Tàrrrega, el frontó i els alerons presenten sengles òculs el·líptics, alhora que els balcons, que a Tàrrrega assenyalen les tribunes, aquí se substitueixen per simples finestres. D'altra banda, el fet que el frontó superior i els dos alerons que uneixen els dos cossos horitzontals es basteixin amb

carreus ben tallats –amb pedra de ben segur procedent de la pedrera del Llor, així com la resta d'elements decoratius: –portada, rosassa– i, en canvi, el parament llis que suporta aquests elements estigui bastit amb pedra calcària, més abundant en aquella zona i procedent, probablement, de la pedrera de Montrós, accentua un cert efecte plàstic de la façana, en tractar-se no només de pedra de diferents mides, textura i consistència, sinó també de diferent color.

### L'església parroquial de Sant Pere del Talladell

Al costat de Tàrrega, la població del Talladell sempre ha tingut una vinculació intensa amb la capital de l'Urgell. De la mateixa manera, cal assenyalar que, si a Tàrrega es comencen les obres de la parroquial l'any 1672, al Talladell ho fan just una dècada més tard, quan les obres de la parroquial targarina es trobaven en plena efervescència –a la portada de l'església del Talladell hi ha la data incisa de 1684–.

Precisament l'execució de la portada d'aquesta església, decorada amb un frontó que tendeix al semicercle i que està mig partit per un floró rematat per una bola,<sup>42</sup> presenta un resultat molt semblant a la portada d'accés al magnífic campanar que fra Josep de la Concepció havia projectat a Vilanova i la Geltrú, igualment flanquejada per pilastres toscanes, arquiteu i frontó semicircular partit per un floró, que en aquest cas culmina en un emblema heràldic.

Amb aquesta semblança no pretenem afirmar la intervenció directa de fra Josep de la Concepció en el disseny de la llavors parroquial del Talladell –sabem que és molt agosarat fer-ho–, però si tenim en compte l'esmentada vinculació d'aquesta població amb Tàrrega i el fet que fra Josep no abandona el control de l'obra targarina fins l'any 1688, tampoc no seria del tot descabellat suposar una possible intervenció –ni que fos puntual– d'aquest o d'algun col·laborador seu.

Així, doncs, i malgrat la nostra desconexió de cap testimoni documental que ho afirmi o bé ho desmenteixi, no podem deixar de relacionar la construcció de l'església parroquial del Talladell amb la de la parroquial de Tàrrega, ni que sigui per l'execució de la portada i l'acurada factura del frontis, si bé el conjunt queda un xic ofegat per la immediatesa del campanar quadrat. D'altra banda, a l'interior, la utilització de la volta de canó amb llunetes ja és un fet plenament consolidat, malgrat que hem de tenir en compte les



importantes modificacions que es van dur a terme a l'església durant el segle XVIII –la més rellevant de les quals és la construcció de la nova capella del Roser– i que poden alterar la nostra percepció actual del conjunt del temple.

### Obres i conclusió de l'església parroquial de Tàrrega durant el segle XVIII

L'església parroquial de Tàrrega, amb les obres encara incabades –faltaven el campanar i la façana–, havia estat beneïda el 19 de maig de 1696.<sup>43</sup> Encara havia de ser enderrocada part de l'església vella, pavimentat el terra i enllestits la major part dels altars, i això, afegit als problemes de finançament de la construcció –com que mancaven els diners, hi treballaven pocs operaris–,<sup>44</sup> va fer que l'obra de la nova parroquial no es donés per acabada fins superada la meitat del segle XVIII (podem considerar que la totalitat de les obres s'acaben l'any 1762).

**Exterior de la capella dels Dolors.**

(Foto: Maria Garganté)

**Porta d'accés  
a l'antic cor  
de la parroquial,  
segons projecte  
de Pere Costa.  
Avui és la portada  
d'accés al temple.**  
(Foto: Maria Garganté)



*Les obres dels Serradell i la conclusió del campanar*

A partir de l'any 1701, però, es produeix un canvi en el sistema del treball, davant queixes de la Junta d'Obres per la dificultat d'haver de controlar directament els treballadors, de manera que, en lloc d'encarregar directament la feina als operaris i supervisar tots els detalls, les obres –excepte el cimbori, la portada i el campanar– es donarien a preu fet mitjançant subhasta pública.<sup>45</sup> El preu fet s'adjudicà a Josep Serradell, mestre de cases d'Esparreguera, que rebria unes mil lliures cada any, a més de tenir casa de franc, estar exempt d'allotjar soldats i no haver de pagar ni talls ni taxes.<sup>46</sup>

Durant els primers anys del set-cents, procediren a enllosar el terra i a continuar l'obra del campanar, així com acabar de retirar definitivament tot allò que quedava de l'església vella: –acabar d'enrunar la façana antiga i retirar les estàtues dels apòstols, Jesús i la Mare de Déu que encara hi havia.<sup>47</sup>

El principal problema, però, continuava essent la manca de diners. A principis de 1704, el mestre Josep Serradell amenaça de deixar l'obra si no se li donen 500 lliures per continuar la feina. El consell general del 26 de gener de 1704 és conscient del problema, però el fons de l'obra no tenia aquella quantitat, per la qual cosa resolen demanar 300 lliures en préstec a la comunitat de preveres i arrendar el cànem i les olives per tal de poder respondre'n.<sup>48</sup> Tot això posa de manifest la dificultat que hi havia per tal que l'obra

avancés, ja que l'agost d'aquell mateix any el mestre Serradell torna a demanar diners per comprar fusta per a bastides i el clavari de l'obra no té tots aquells diners, de manera que de moment només se li poden facilitar unes 50 lliures.<sup>49</sup>

Segons el llibre de l'obra de l'església, l'any 1705 Julià Company, clavari, paga cinc lliures a fra Jaume Ribot per visurar les obres<sup>50</sup> i el vint de juliol del mateix any, se li paguen onze lliures “a bon compte de la trasa de la portada major de la iglesia”.<sup>51</sup> Ja havíem vist anteriorment que fra Jaume Ribot de Sant Agustí era, d'alguna manera, el substitut de fra Josep de la Concepció i el que sembla adaptar el primitiu projecte a les noves necessitats. Així, doncs, segons els comptes, fra Jaume fa una traça per a la portada de l'església –que no s'arribarà a construir mai– i l'any 1707 se li paguen onze lliures per haver traçat “lo cubrir lo campanar”.<sup>52</sup>

Aquest últim encàrrec ve propiciat pel malestar del comú de la vila, que en un consell del mes d'abril de 1707 es lamenta que el campanar estigui descobert i es vagi fent malbé per dins, tot i que en la seva major part ja estava edificat i només calia cobrir-lo i afegir un tram de l'escala interior. Es decideix, doncs, cobrir-lo d'una manera més senzilla –la que els hi devia proporcionar la nova traça de fra Jaume–, fent-hi la volta, la cornisa i una balconada, donat que el Consell sembla plenament conscient de la impossibilitat d'arribar a fer un campanar com el que s'havia projectat en un primer moment, l'any 1672.<sup>53</sup> El 15 de maig de 1707 calculen que cobrir el campanar costarà 200 dobles i resolen bestreure la tercera part del preu fet i donar-ho al mestre d'obres. Tot i això, sembla que la guerra va interrompre el projecte, que no es veurà materialitzat fins gairebé mitjan segle.<sup>54</sup>

Les obres avançaven tan lentament, que encara hi havia part de l'església vella per desmuntar. En la sessió del Consell del 12 de desembre de l'any 1709 veiem com el mestre Serradell, davant la feina que comportava acabar de desenrunar l'església vella –algunes de les feines que s'esmenten són: “desfer la portalada de la iglesia vella, baixar los apòstols y haver-los de portar a la capella de Ardèvol, mudar la pedra de la Mare de déu, mudar las pedras de la iglesia nova y demás feyna fins sia ampliada y desembaraçada la plaça...” –, opta per tornar la quantitat que li havien pagat per aquesta feina, a canvi que se n'ocupi un altre.<sup>55</sup>

Finalment, no fou fins al decenni dels '40 que quedaren enllestides les obres contractades l'any 1701, i ara era el fill, Pau Serradell, el

director de l'obra. El mes de novembre de l'any 1742 es va resoldre cridar Francisco Soriano, que en aquells moments era el director de l'obra de la Universitat de Cervera, per tal de visurar l'obra, que fou aprovada per aquest, segons l'acte del dotze d'agost de 1743, en el qual s'aprofita per passar comptes amb els Serradell.<sup>56</sup> L'acta notarial conclou que Soriano "ha trobat, vist y comprés, segons son art de ingenier y experiència que té en semblants cosas, que dita part de iglesia és fabricada bé segons art de mestre de cases, inseguint las trassas de aquella, quals també ha examinat, y lo pactat y concordat ab lo sobre calendat acte". Algunes de les obres que havien fet els Serradell sense estar previstes eren una finestra per donar llum a l'escala del cor, o els queixals del costat del portal major; també consta que havien fet dos balcons en lloc de les finestres que havia traçat fra Josep als laterals de la façana.<sup>57</sup> D'altra banda, també es recullen les obres que s'havien deixat per fer i el valor de les quals s'havia de restar a l'import total de l'obra, com una rosassa gran amb valor de 294 lliures i una de petita que costava 56 lliures; també havia deixat de fer la porta que donava al carrer Urgellet i que havien de ser com la més propera al campanar, així com part de la cornisa del frontis "ab quatre porcions, las dos dels costats de la O gran, la de dessobre de dita O y la del frontispici triangular". La totalitat de les obres que s'havien deixat de fer ascendien a la quantitat de mil vuitanta-una lliures i nou sous.<sup>58</sup>

El dia 19 de juliol de 1744 se signa el contracte entre els obrers i Pau Serradell per a la continuació de l'obra del campanar,<sup>59</sup> consistent a aixecar-lo fins a uns vint-i-dos pams d'alçada, amb balustrada inclosa. Al contracte s'adverteix que abans de posar cap pedra nova s'ha de rejuntar tota l'obra feta que ho necessiti; també s'indica que abans d'assenotar el collarí s'han de picar i col·locar dues filades de carreus, i el dit collarí, el fris i la cornisa han de ser conforme especifica la traça. Així mateix, en la volta de pedra picada s'hi ha de deixar forats per passar les cordes de les campanes d'hores i quarts i també s'ha d'assenotar i fer la balustrada, amb passamà amb bocell i dues mitges canyes, agulles i boles "com porte la trassa y com ella deurà continuar lo caragol". El contracte segueix amb indicacions com que s'havia de posar baranes als finestrals de les campanes; tota la pedra visible, tant de l'interior com de l'exterior, i l'enllosat de sobre el campanar –que havia de tenir pendents "dissimulats" que portessin l'aigua cap a les gàrgoles o "mascarons" oberts-, havia de ser de pedra de la mateixa qualitat de la resta de la fàbrica. Segons un memorial de l'any 1750, construir



tota l'església i campanar va costar, en total, més de 70.000 lliures, o sigui, més del doble de la quantitat prevista inicialment.<sup>60</sup>

Narvæz<sup>61</sup> compara la façana projectada per fra Josep amb l'actual, evidenciant les parts inacabades o canviades respecte a la traça original: en primer lloc, la portada, que no es correspon ni amb la de la traça de fra Josep ni amb la que pensem que devia traçar posteriorment fra Jaume Ribot, seguint per l'absència en el cos central de la cornisa que en els laterals marca l'alçada de les capelles i que segons fra Josep recorria els tres cossos verticals del frontis. Tampoc no es realitza l'òcul del frontó –que en canvi sí que es fa a l'església del convent de Sant Ramon– i les finestres dels cossos laterals es reconvertiren finalment en balconades. En canvi, s'observa la inclusió d'un element que no apareixia a la traça de fra Josep, consistent en l'addició d'un frontó interromput, a partir del qual s'introdueix un doble ordre de pilastres superposades en l'emmarcament del cos central.<sup>62</sup>

#### *Les capelles de la parroquial de Tàrraga al segle XVIII*

Malgrat que la parroquial de Tàrraga era un temple de considerables dimensions en planta, les principals corporacions religioses demanaran, al llarg del segle XVIII, un espai diferenciat per al seu culte. A la traça original, però, únicament es preveia la capella dedicada a les Santes Espines, sens dubte la devoció més celebrada a la capital de l'Urgell. La congregació dels Dolors serà la primera a tenir una capella pròpia fora del projecte ori-

**Frontis de la façana principal de la Universitat de Cervera (La Segarra).**  
(Foto: Maria Garganté)

**Porta d'accés  
a la capella  
i paranimf  
de la Universitat  
de Cervera.**  
(Foto: Maria Garganté)



ginal, i juntament amb l'anterior esdevindrà la capella més important de la parroquial, d'acord amb l'eclosió de la devoció a la Mare de Déu dels Dolors, que durant el segle XVIII supera amb escreix la del Roser. La construiran els Serradell, que en aquells moments tenien el preu fet de les obres de l'església, restant inacabada per problemes estructurals.<sup>63</sup> També veurem, però, com confraries menors, com la de l'Esperança i la del Roser, reclamaran sengles capelles, el que afegirà més cossos sobresortints a la planta original de l'església de fra Josep de la Concepció.

#### La capella de les Santes Espines

La capella de les Santes Espines era l'única que anava inclosa a la traça original que fra Josep de la Concepció va realitzar per a l'església parroquial de Tàrrega. Aquesta capella havia d'ocupar l'espai immediat al creuer, perpendicular a l'eix de la nau. Originàriament, la capella era de planta centralitzada, coberta amb una cúpula sobre petxines, però les seves proporcions es veuran afectades per dues ampliacions portades a terme durant el set-cents. Així, l'any 1742 els majorals de la confraria de l'Esperança demanen permís a l'Ajuntament per tal de fabricar una capella, allargant la capella de les Santes Espines, amb la finalitat de col·locar-hi la imatge del Sant Crist de la confraria i la relíquia de Sant Esteve.<sup>64</sup> Tot i el permís concedit, les obres no es duen a terme fins a l'any 1758, ja que els confreres no acceptaven els diferents emplaçaments que el municipi els oferia a l'interior de l'església, fins que finalment van acceptar situar-se en l'espai que es crearia

amb l'ampliació de la capella de les Santes Espines<sup>65</sup>.

El 27 de desembre de 1757, els capitans de la confraria de l'Esperança donen a preu fet les obres d'allargar 15 pams la capella de les Santes Espines cap a ponent. Una de les clàusules del contracte diu que haurien d'esculpir una creu en relleu en una pedra que aniria a la paret del carrer i que indicaria que en la capella també s'hi venerava el Crist de l'Esperança. Després dels quinze pams d'allargament inicial de la capella, el 25 de juliol de 1758 els capitans de la confraria van determinar que fos allargada 14 pams més, donant com a resultat un edifici bastant més sobresortint que el que preveia la planta original de fra Josep<sup>66</sup>. D'aquesta manera, a partir d'afegir dos trams a la capçalera de la capella, la planta originàriament centralitzada d'aquesta es convertí en una planta longitudinal<sup>67</sup>. El tancament fa uns anys d'aquest espai longitudinal afegit ha permès retornar de manera aproximada a la planta centralitzada dels seus orígens, però no la seva funció, ja que la relíquia de les Santes Espines es venera en una fornícula situada vora el presbiteri, mentre la capella avui és considerada una perllongació del creuer. D'altra banda, durant el segon quart del segle XVIII també es va obrir al braç dret de la capella de les Santes Espines una nova capella dedicada a la Verge del Roser, la confraria de la qual havia obtingut l'any 1728 el permís per edificar una capella pròpia<sup>68</sup>.

#### La capella dels Dolors

La capella dels Dolors no formava part del projecte de fra Josep; va ser començada a construir l'any 1704 pel mestre de cases d'Esparreguera Josep Serradell, que tenia el preu fet de l'església des de l'any 1700, i restà inacabada<sup>69</sup>. De planta longitudinal, amb eix paral·lel al de l'església i amb la mateixa llargada que la nau principal, està coberta amb quatre trams de volta de canó amb llunetes, amb un petit llanternó obert en el tercer tram. L'accés a la capella des de l'interior de l'església s'efectuava anteriorment des de l'indret de la capella de les Santes Espines, al costat del creuer, però aquest accés es va tancar i es va canviar l'orientació de la capella<sup>70</sup>, originàriament invertida respecte a l'orientació de la nau de l'església –la capçalera de la capella dels Dolors es trobava situada als peus de la nau principal–, de manera que l'accés actual es realitza des d'una porta oberta al primer tram de la nau.

La capella dels Dolors es construí amb el patronatge dels esposos Bonaventura Jover i Ramona Nadal, que l'any 1702 convingueren

donar a la Venerable Congregació dels Dolors, durant quatre anys, la xifra de cent lliures anuals, que haurien d'anar destinades a la construcció de la capella, a l'interior de la qual hi tindrien una sepultura els membres de la família Jover-Nadal.<sup>71</sup>

Així, doncs, amb la seguretat de poder edificar la capella es començaren a fer els treballs preliminars. El Consell de la vila, en sessió del 20 de setembre del mateix any, cedeix un tros de fossar del costat de ponent de l'església parroquial i promet donar, posada a peu d'obra, tota la pedra i argamassa necessàries.<sup>72</sup> Davant la urgència de canviar el fossar de lloc i enderrocar la casa i forn de Ramon Capdevila, situats al costat mateix del fossar, en la sessió del 10 d'abril de 1703 acordaren demanar, pel que fa al fossar, el degut consentiment a la comunitat de preveres i buscar un lloc per fer-lo nou, pagant a qui fos la porció de terreny necessària. D'altra banda, pel que fa al forn i la casa, el forner no estava disposat a marxar-ne. Finalment, s'arribà a un acord el dia 5 de març de 1704, amb la decisió del Consell d'edificar el segon pis de la casa rectoral, per tal de destinar-lo a habitació del forner, i comprar-li una casa de cent lliures per poder fer-hi un forn.<sup>73</sup>

El 26 d'agost de 1704 fou signat el contracte de l'obra de la capella, amb Pau Serradell, mestre de cases de la mateixa parroquial, actuant com a testimonis el mestre de cases de Tàrrrega Antoni Pera i el daurador de Bellpuig Agustí Vives.<sup>74</sup> Transcrivim una part d'aques contracte, que resa: "Primo que dit mestre Pau Serradell haja de fer y fabricar una capella sots invocació de Maria Santíssima dels Dolors fins a punt de cobrir aquella, la qual capella se ha de fer y fabricar contiguo a la dita parroqchial iglesia trahent la porta a la capella de les glorioses Santes Espines de dita parrochial iglesia, de llargaria vuytanta quatre palms, de amplaria quaranta quatre palms y de alsada sexanta sinch palms y de doble set palms, entenentsi tant solament la part del presbiteri y la part de ponent, per ser les altres dos ja fabricades, y que hage de ser obrat dins un any del dia present en avant contador. Item: dits senyors prometen donar y pagar al dit Pau Serradell per rahó de dit preu fet, tres centes lliures barceloneses ab esta forma, ço és, dos centes quaranta lliures lo dia present, les quals li consignen dits senyors per semblant quantitat ne te deposada dita Venerable Congregació en la taula de canvi, eo comuns dipòsits de la ciutat de Barcelona fet dit dipòsit per los senyors doctor Bonaventura Jover i Clusa, Raymunda Jover y Nadal conjuges en la dita present vila de Tàrrrega populats, als 19 de juliol prop pasat, y la restant quantitat li prometen donar y

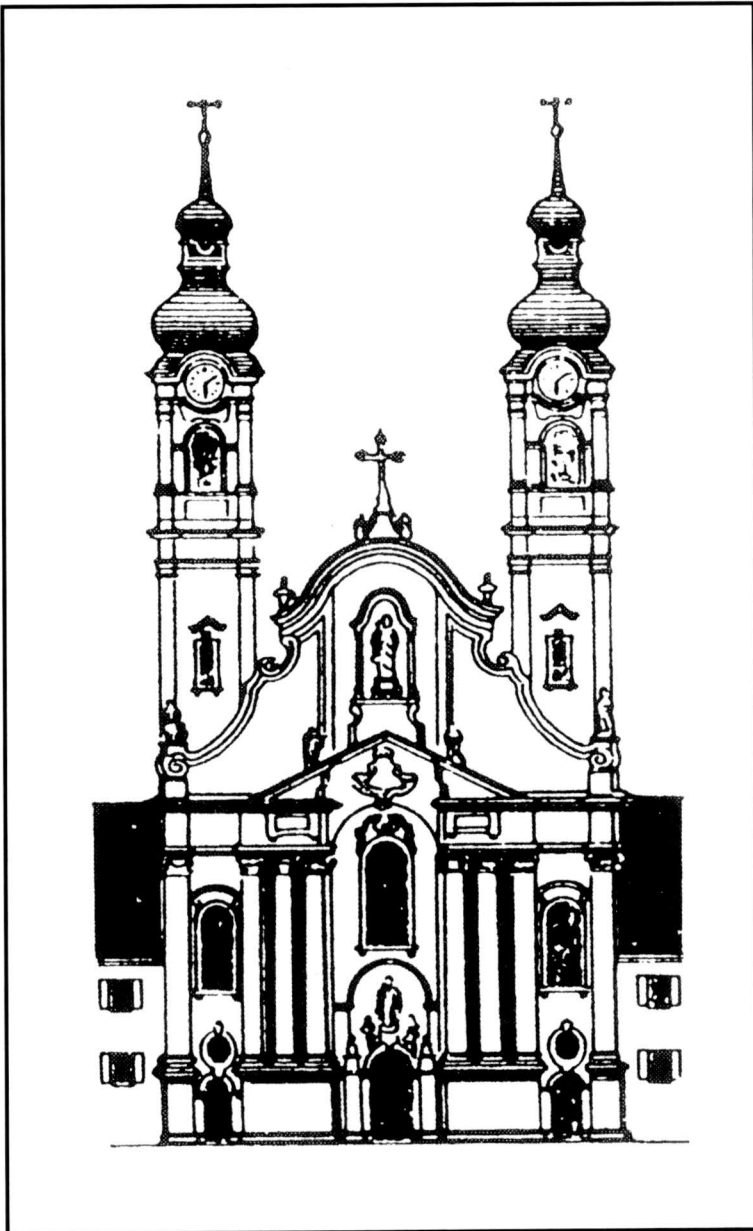


**Portada d'accés  
al monestir  
de Vallbona  
de les Monges.**  
(Foto: Maria Garganté)

pagar en haver acabat de fer y fabricar dita paret".<sup>75</sup>

El dia 26 de juny de 1705 fou signada a favor del matrimoni Jover àpoca amb què la Venerable Congregació, i el Prior en nom d'ella, confessà haver rebut seixanta lliures barceloneses que havia entregat a Pau Serradell com a complement de les tres-centes que li havia de donar per paga de l'obra de l'esmentada capella. Sembla, però, que l'any 1714 la capella encara no estava coberta i s'hi treballava amb lentitud.

Quan l'any 1745 es va tractar d'obrir el portal que havia de posar en comunicació l'església parroquial amb la capella dels Dolors pel mur lateral dret de la capella de les Santes Espines, l'Ajuntament, tement que foradar aquell mur no fos un perill per a la seguretat de l'església, va demanar a Pau Serradell i Fèlix Roca, mestres de cases de la vila, que ho estudiessin i dictaminessin.<sup>76</sup> Aquests varen presentar el seu informe després del reconeixement oportú: "Y havent mirat ab lo degut cuidado les precaucions prengue la present vila al temps que fabrica lo simbori de dita parrochial per la total seguretat del qual feu lo estribo del arch davant casa Cardenes, qual estribo està plantat al mateix recte, poch més o menos, que se troba a la dita paret hont intenten formar dita porta dels Dolors, y considerant que per la seguretat del referit simbori fou necessari lo mencionat arch o estribo, se deu tenir per cert que la paret de les Santes Espines fa a la part contraria lo mateix joch, servint d'estribo per aquella part al mateix simbori: Aixís que judicam per



**Dibuix de la façana de l'església de Zwiefalten (1741-65), de Johann Michael Fischer.**

Font: MORA, J : *La construcció a Catalunya al segle XVIII*. Guissona: Edició de l'autor, 1997.

sospitós qualsevol moviment se fes en la dita paret, majorment si se repara que ja en la construcció de dita iglésia se anà ab la precaució de no obrir los quatre portals de les tribunes més prop del simbori, lo que sens dupte se executà per major seguretat de la obra, y per considerar que lo imponderable pes del simbori necessitave de totes les mes imaginables precaucions per sa seguretat: Aixís que som de parer y dictaminem que serà molt acertada resolució del Magnífich Ajuntament de la present vila lo no permetrer que se toque poch ni molt la dita paret de la capella de Santes Espines ni deixar obrir portal algun en la dita paret per obviar de eixa manera tota contingüencia".<sup>77</sup> Davant aquest informe, doncs, l'Ajuntament va denegar el permís i llavors es féu precís, per entrar a la capella, utilitzar el portal que ja servia per fer les obres, situat a la paret de ponent de la mateixa capella i al costat de la de les Santes Espines. Val a dir que aquesta entrada dificultava el control i la

vigilància, de manera que, com ens diu Sarret, "els veïns se la varen anar fent seva i entrant-hi a tota hora hi cometien tota mena d'irreverències; hi aixoplugaven les cavalleries, hi feien la migdiada, hi contractaven llurs negocis, hi jugaven i hi feien un sens fi d'actes indecents i indignes d'un lloc sagrat; la devoció a la Mare de Déu dels Dolors es perdia, les funcions s'havien de celebrar sense fidels, ni els mateixos congregants no hi eren...".<sup>78</sup> Finalment, es nomenaren tres comissionats per demanar autorització a l'Ajuntament per obrir el ja projectat portal a la paret lateral de la capella de les Santes Espines, la qual cosa pogueren aconseguir el dia 14 de març de 1757, amb la condició de prendre les degudes precaucions per tal que no resultés perjudicada l'església parroquial.

### **El colofó: La controvèrsia per a la construcció del cor**

La descripció que el baró de Maldà fa de l'església l'any 1794 és la següent: "En quant a la iglésia, és prou gran, ab sa cúpula o cimbori y la fachada de entrada al cor, al capdevall, és de pedra blanca, ab una prou bella escultura y treball de arquitectura. En quant a la part de fora, falta a concluhirse del tot lo frontispici, per quedar encara tosco en porció de ell, y algunas estàtuas dels sants apòstols que hi ha en sa cornisa".<sup>79</sup> Però per tal d'entendre el perquè de la façana actual, acabada definitivament durant el segle XX, ens hem de remuntar al que fou un dels grans contenciosos entre l'ajuntament i la comunitat de preveres: la construcció del cor.

L'any 1742, quan ja s'estaven acabant les obres de l'església parroquial, la comunitat de preveres va decidir construir un gran cor al mig de la nau central, amb la reacció en contra de la corporació municipal, que considerava que el cor ocuparia massa espai, molestaria el trànsit dels fidels i destorbaria la visió de l'altar.<sup>80</sup> La comunitat de preveres tenia el permís del bisbe per fabricar-lo, a més dels informes favorables per part de l'escultor Pere Costa, que en faria la planta, i de Francisco Soriano, director de l'obra de la Universitat de Cervera, que havia estat cridat a visurar les obres dels Serradell.<sup>81</sup>

L'any 1744, l'ajuntament de Tàrraga intentà que el bisbe retirés el permís que havia donat, però el bisbe, que segons Planes ja estava molest amb la corporació per les baralles que també havia comportat el control de l'hospital, s'hi va negar.<sup>82</sup> L'ajuntament va voler pledejar contra la comunitat de preveres, però sense obtenir el permís de l'Audiència, que considerava que el millor era arribar a una concòrdia, tot i que resultava gairebé impossible.<sup>83</sup>



La postura municipal era la de defensar la concòrdia del 1672, que establia fer un cor de dimensions discretes, amb parets baixes, mentre que la comunitat volia fer-ne un de grans dimensions, amb parets altes (28 pams) i tot de pedra. L'ajuntament recordava que la major part de l'església era de patronatge municipal, però la comunitat de preveres no estava disposada a ratificar dita concòrdia.<sup>84</sup>

Els preveres van decidir començar les obres sense el permís de l'ajuntament, que davant d'això va dirigir una protesta a les més altes instàncies de la monarquia, afirmant que el procediment de la comunitat de preveres era una usurpació de jurisdicció. També va pressionar la cúria de Solsona perquè fes parar les obres, i aquest cop el bisbe va fer costat a l'Ajuntament, de manera que les obres es van haver d'aturar.<sup>85</sup> L'any 1745 l'ajuntament va posar-se a empedrar l'església i va demanar a la comunitat que tregués el vell cor de fusta que encara feien servir, tot garantint que es tornaria a posar al mateix lloc un cop acabat l'empedrat. Els preveres s'hi van negar i, encara més, l'any 1749 es van negar a seguir cantant al cor de fusta. Aquestes picabaralles van originar un incident que va tenir lloc la nit del dimecres de Setmana Santa de l'any 1750, quan, amb l'església plena, els preveres van abandonar el cor i es van tancar a la sagristia durant tot l'ofici, mentre un sector de jovent va començar a destrossar la fusta del cor, davant el xivarri i l'escàndol generalitzat.<sup>86</sup>

Després d'un toc d'atenció del bisbe i del propi Rei –a través del president del Consell de Castella–, el mes de març de 1751 ajuntament i preveres van reanudar el diàleg. L'ajuntament proposà que el cor es fes al lloc preferit pels preveres, però de dimensions més reduïdes, mentre aquests volien mantenir de totes totes la planta de Pere Costa. L'ajuntament va arribar a oferir quatre solucions alternatives, que reproduïm segons les actes contingudes al Llibre de Registre (1750-51):<sup>87</sup> *“Primero: Se ofreció a la comunidad que se construiría el choro en el presbiterio de la iglesia parroquial arreglado a la planta, que para esto delineó el abilísimo escultor Pedro Costa. Segundo: En consideración que el choro alto, que hoy se halla fabricado en dicha iglesia, y que se formó con ciencia y paciencia de la comunidad para su residencia, podría ser incómodo respecto de la difícil subida que tenía, por la escalera que hoy en él se halla: convino el Ayuntamiento y ofreció a la comunidad mudarla haziendola fabricar de nuevo a disposición y gusto de dicha comunidad. Tercero: Si la altura del expresado choro pareciese incómoda a la comunidad: ofreció el Ayuntamiento a esta, rebajaría*

*quinze palmos de la altura en que hoy se halla dicho choro para hazer más acomodada la subida. Quarto: Ofreció el Ayuntamiento a la comunidad construir el choro en el piso de la iglesia conforme al antiguo concordato, y que a más arbitraria quanto le fuesse dable para al conveniencia de la residencia en aquel”*.<sup>88</sup>

La comunitat rebutjà totes aquestes possibilitats i l'ajuntament va recórrer al president del Consell de Castella –el bisbe de Sigüenza–, al bisbe de Solsona, al governador de Lleida i a l'Audiència, sense resultat. A mitjan 1758, l'ajuntament presenta una demanda al marquès de la Mina, governador i capità general de l'Exèrcit i Principat de Catalunya, per solucionar d'una vegada la construcció del cor. Previ informe de l'Audiència, aquell constesta el dia 28 de juliol i concedeix a l'ajuntament el permís que demana, o sigui, la construcció del cor segons el disseny i plànol que féu l'arquitecte Pere Costa; però amb la condició que l'obra es doni a subhasta.<sup>89</sup>

La porta del cor, que avui és a la façana principal donant accés a l'interior del temple, és l'únic testimoni del que havia de ser el magnífic cor de l'interior del temple, que finalment no va arribar a executar-se, tot i que sí que es

**Retaule Major  
de l'església  
del convent de Sant  
Ramon de Portell  
(La Segarra), obra  
de Pere Costa.**

Font: Història gràfica  
de la Segarra.  
Cervera: Centre  
Municipal de Cultura,  
2001 (foto 268).



va signar un contracte per a l'obra amb els mestres de cases de Ponts Josep i Francesc Puig, pel preu de mil tres-centes lliures –que era el preu que havia ofert el mestre de cases de la mateixa vila de Tàrrega Miquel Carnicer–.<sup>90</sup> El contracte especifica que l'obra ha de ser de pedra dolça, que a l'exterior s'ha de picar amb el tallant de dents i a l'interior bosquejada amb escoda. Sembla que s'havia acordat que el cor es faria segons la planta vella dissenyada per Pere Costa, menys el perfil, que s'indica que l'han de fer “conforme la planta nova”, sense que tinguem constància documental del disseny d'una nova planta. El contracte, però, insisteix en les reformes introduïdes en aquesta nova planta, com la substitució de la balustrada sobre la cornisa mestra per uns “remates” que s'assenyalen a la planta nova. També segons aquesta, hauria de fer-se uns placats al frontis del cor i als voltants de la portada. Aquesta portada, tant la de davant com la del rera, s'havien d'executar segons la planta vella, només afegint fiamules de fullatge de ferro daurades damunt dels poms que hi figuraven. En canvi, no era de l'obligació de l'empresari fer les dues imatges dels sants que s'assenyalaven a la planta, ni la reixa del davant del cor ni les portes per tancar la portalada del rerecor. Així mateix, hauria de desfer el cor alt de l'església sense perjudicar el paviment, deixant ben llises les pilastres i parets que es descobriren. També estava obligat a fer una tribuna de fusta de sis pams d'ample o volada “que comprenga las dos portas que ixen al cor de dalt, y encara tres palms més y voltant tota la paret, sentant-la ab permòdols de fusta de un palm de gruix, al igual del piso de dit cor, per a que puga passar-se per ditas portas de una part a la altra de las tribunas de dita iglesia, posant dos permòdols treballats de talla, lo un sobre lo altre, y de uns a altres la distància de quatre palms, y las pessas que han de fer la barana ab sos balustres recios y tornejats, han de tenir un palm de gruix, donant-li sinch palms y mitg de alt, treballatlas ab bordó y mitja canya, ficant los permòdols dins la paret, lo que convinga segons art per la seguritat”. Finalment, l'empresari s'havia de procurar tant els operaris com els materials, ja que només se li donarien les pedres “de part de un llanternó que se troban en lo tou del campanar”, així com les pedres i altres materials resultants de les obres que hauria de desfer.<sup>91</sup>

Paper mullat, en definitiva, de manera que la malaguanyada obra iniciada segons el projecte de Pere Costa va quedar a penes a mig acabar. Val a dir, però, que, si bé fora de context, la ubicació de la porta d'aquest cor a la façana principal probablement ens permet apreciar-la de forma més notable que si

hagués quedat relegada a la penombra de l'interior del temple.<sup>92</sup>

### *La porta del cor de Tàrrega i la façana de la Universitat de Cervera: una semblança casual?*

Aquesta porta de l'inacabat cor, que avui senyoreja a la façana principal del temple, apareix flanquejada per dues columnes a cada banda, que parteixen d'un sol podi o basament. L'entaulament és constituït per un tester corb que reproduïx el mateix (i complicat) perfil que el tester de la façana principal de la Universitat de Cervera, amb una fornícula, que en aquest cas roman buida, i que també trobarem, en una versió simplificada, a la porta del monestir de Vallbona de les Monges. Pot existir, doncs, una relació entre l'artífex (anònim) del tester de la façana de la Universitat i el del cor de la parroquial de Tàrrega, o sigui, Pere Costa?

Pere Costa (Vic, 1693-Berga, 1761) va ser el primer català que va assolir el títol d'acadèmic de mèrit per la Real Academia de San Fernando de Madrid, l'any 1754. Entre els seus dissenys arquitectònics, coneixem que l'any 1733 presenta un projecte per a l'acabament de la façana de la catedral de Girona i l'any 1735 realitza el projecte per a l'església barcelonina de Sant Agustí Nou. Com a escultor realitza, entre altres obres, el retaule de Sant Benet de la Seu de Vic, el retaule Major de la parroquial de Sant Pere de Torelló, el del convent mercedari de Manresa, el de Santa Clara de Vic, i a Barcelona, entre altres obres, el retaule de Sant Joan Baptista de l'església de Santa Madrona, el grup de la Caritat a la façana de l'hospital de la Santa Creu, el Sant Jaume que hi havia a la porta del convent de Jonqueres o la imatge de Sant Miquel a la façana de l'església de Sant Miquel del Port. L'any 1752 projecta el presbiteri i cor de la catedral de Girona.

A les nostres terres, i especialment durant la seva estança a Cervera, que és quan Pere Costa projecta el cor per a la parroquial targarina, realitza diferents obres, com el retaule dels Dolors de la mateixa parroquial de Tàrrega, el de la Curullada (1741) i el de l'església del convent de Sant Ramon (1742). Sílvia Canalda també documentà un projecte de Pere Costa de l'any 1745 per al retaule Major de l'església de Santa Coloma de Queralt.<sup>93</sup>

Per encàrrec directe de la Universitat de Cervera, Pere Costa va realitzar el projecte d'un túmul funerari per a Felip V l'any 1746 i Ràfols també li adjudica una estàtua del rei a la mateixa Universitat.<sup>94</sup> Però, ¿únicament per aquestes obres –una d'art efímer, i una altra

d'una sola escultura— hauria fixat Pere Costa el seu domicili a Cervera durant tant de temps, malgrat les obres realitzades per a poblacions properes? No aprofitaria la Junta de l'Obra de la Universitat l'estada d'un artífex llavors ja tan reconegut per a quelcom més que un túmul funerari i una sola estàtua del rei?

La façana principal de la Universitat de Cervera hauria estat construïda, segons Martinell, entre 1726 i 1740, tot i que ens atrevim a precisar més la seva data de construcció cap als primers anys quaranta, en coincidència amb l'estada de Pere Costa a la ciutat, presenta un tester mixtil·lini on es combinen corbes i contracorbes, juntament amb motius d'influència rococó. Aquesta façana és el resultat evolutiu dels diferents projectes de la Universitat, de manera que la primera façana, projectada per François de Montaigu l'any 1718, era d'un sol cos, amb portada d'arc de mig punt flanquejada per dues columnes toscanes a banda i banda i un entaulament amb arquitrav i fris dòric, coronat per una cornisa i cimaci; el segon projecte, de Francisco Soriano, integrà totalment aquest projecte anterior, inserint-lo en una façana més monumental, amb un cos superior i tester semicircular. De la portada, però, canviaven les bases de les columnes, amb una major alçada i amb una forma bulbosa, que es com finalment es va realitzar.

El resultat final de la façana, però, que ja estava construïda quan es va fer el reconeixement pel plet de l'any 1745 contra Francisco Soriano,<sup>95</sup> complica el semicercle del tester cap a una estètica rococó, deutora d'exemples alemanys, com l'església del monestir de Zwiefalten (1733), de l'arquitecte Johann Michael Fischer, que presenta el tester igual que el de la façana principal de la Universitat. D'altra banda, el mateix joc d'ondulacions ja apareix al remat de la façana principal del palau Carignano de Torí (1679-1685), obra de Guarino Guarini. Finalment, el

mateix perfil, clarament deutor del de la façana de la Universitat, és reproduït per Pere Costa a la que havia de ser la portada del cor de la parroquial de Tàrraga —que avui és la porta principal d'accés a l'església—. Sembla que aquest coronament per a la façana principal de la Universitat havia estat acceptat per la junta d'obres i no havia rebut cap tipus de crítica;<sup>96</sup> al cap i a la fi, l'exhuberència d'aquest coronament en la que havia ser la façana principal de l'edifici aportava una nota de sumptuositat i plasticitat en un edifici de funcionalitat tan definida i de línies tan austeres; a més, pensem que aquest exponent de barroquisme de ben segur connectava amb els gustos de la població.<sup>97</sup>

Atribuïm, doncs, a Pere Costa el disseny del tester de la façana de la Universitat, per al qual s'hauria inspirat en models centreuropeus, o bé més directament en l'"arquitectura" pròpia de la retaulística, (aquesta fou l'activitat principal de Costa). A més, les formes ondulants de la façana de la Universitat i de la portada del cor de Tàrraga són les mateixes que es construeixen en nombrosos retaules de l'època, exemplificades en les traces o dissenys estudiats per Bonaventura Bassegoda,<sup>98</sup> i materialitzades en obres com les del propi Costa —el desaparegut retaule de Sant Ramon de Portell— o les de la cèlebre nissaga vigatana dels Morató —retaule de Santa Clara de Vic, desaparegut— o els conservats a Solsona —retaule del santuari del Miracle, a Riner, obra de Carles Morató i Brugaroles, o el de la Verge de la Mercè, a l'interior de la catedral, atribuït al mateix artífex—. D'aquesta manera, Pere Costa hauria manllevat les formes de les potents estructures arquitectòniques dels retaules unitaris setcentistes, destinades a emmarcar i enaltir l'advocació titular, per tal d'"emmarcar" l'entrada al recinte del cor, en el cas de Tàrraga, així com per culminar la façana de la imponent acadèmia cerverina.

## APÈNDIX DOCUMENTAL

1743, agost, 12.

*Visura realitzada per Francisco Soriano, enginyer i director de l'obra de la Universitat de Cervera, a les obres realitzades a l'església parroquial de Santa Maria de Tàrraga per Pau i Josep Serradell, mestres de cases d'Esparreguera, i àpoca (rebut) del cost de les obres.*

AHCC, FN Tàrraga. Joan Àngel López Jover (1743-44).

Die XII Augusti MDCCXXXIII. In Dei Nomine Amen. Set omnibus notum: Com Francisco Soriano ingenier de la Pontfícia y Real escolàstica Unirvesitat de la ciutat de Cervera Bisbat de Solsona, expert de comú consentiment del Magh. Ajuntament, de Thinent de Corregidor y Regidors de la present vila de

Tàrrega de dit Bisbat de Solsona de una part, y Pau Sarradell mestre de cases de la vila d'Esparreguera, habitant en dita present vila de part altra anomenat, no sols per lo efecte de visurar la obra per dit Pau Serradell y per Joseph Serradell, mestres de cases de dita vila d'Esparreguera que són pare y fill respectivament, feta de part de la iglesia parroquial de dita present vila de Tàrrega, que dits pare y fill Serradell devian fer y fabricar segons art de mestre de cases, inseguint las trassas que se'ls entregaren y demés pactat y concordat ab lo que de preu fet de dita obra y fàbrica de dita parroquial iglesia firmat entre los Rnts. Y Magchs. Señors Degà Rector y pahers de dita present vila, de una part, y los dits pare y fill Serradell de part altra, rebut en poder de Joan Àngel López y Espígol, notari públich de dita present vila y pare de mi, lo notari infrascrit, lo dia vint y sinch del mes de juliol del any mil set cents y un (del qual acte y de tot son contengut queda lo dit Soriano plenament cerciorat, per lectura he fet jo lo nott. avall escrit). Si també per lo efecte de liquidar lo import y valor de dita obra de part de Iglesia, inseguint lo convingut y estipulat en dit acte, y de algunas obras que per conveni posterior se han añadit a dita fàbrica y rellevat lo valor o import de otras obras, que segons lo mateix acte devian fer-se en aquellas, y se han ometit o deixat de fer las unas per conveni y las otras per no poder-se fer en atenció de no haver-se fet la portalada y exteriors obras del portal principal de dita iglesia. Constituhit per ço lo dit Francisco Soriano personalment davant de mi Joan Àngel López y Jover per autoritat del Rey Nostre Sor. (Déu lo Guardo) Notari públich de dita vila de Tàrrega dels Magchs. Sr. Pau Elies tinent de corregidor de dita present vila de Tàrrega y son districte, Srs. Sebastià Cercós y Morell, Francisco Llopis, Pere Vila, Anton Viala y Matheu Castellana regidors (junt ab Joseph Castell ausent) actuals de la universitat de dita present vila. Tenint Ajuntament y representant dita universitat, de dit Pau Serradell y de Jaume Escursà alguasil, y de Francesch Fuster sabater, los dos de dita present vila, testimonis per estas cosas cridats en las casas del comú de la present vila de Tàrrega, mediant jurament que extrajudicialment ha prestat a Déu Nostre Sor. y a sos sagrats quatre evangelis en ma y poder de mi Joan Àngel López Jover nott. a instància de dits Magchs. Ajuntament y Pau Serradell, ha fet la relació següent; és a saber: Que havent en virtut de dita nominació en expert y atnent al contingut y estipulat en lo sobre calendat acte atentament visurat, reconegut y examinat la obra y fàbrica de dita part de iglesia parroquial de dita present vila de Tàrrega, y ab lo sobredit acte los dits Joseph Serradell y Pau Serradell se obligaren construir, ha trobat, vist y comprés segons

son art de ingenier y experiència que té en semblants cosas; que dita part de iglesia és fabricada bé segons art de mestre de cases, inseguint las trassas de aquella, quals també ha examinat, y lo pactat y concordat ab lo sobre calendat acte. Així mateix, que lo tal valor de la pedra picada, segons dit acte importa.....6297 ll s.

Item per tres centes noranta tres canas cúbicas y dos palms que ha fetas de paret al total de dita obra, a una lliura vuit sous per cana segons dit acte.....550 ll 11s.

Item la vasa exterior que conté trenta y una canas y dos palms, a rahó de tres lliuras sis sous la cana.....103 ll 2s 6.

Item judica lo valor de la finestreta que ha fet dit Serradell ultra de sa obligació per donar claror a la escala ab que se puja al cor.....5 ll s.

Item judica per noranta palms de pedra picada dels queixals del costat del portal major que ha fet ultra de sa obligació.....8 ll s.

Item judica lo portal major de dita iglesia y sòcol interior del costat de dit portal que ha fet ultra de sa obligació en.....45 ll s.

Total.....7008 ll 13 s 6.

Així mateix que lo total valor de las calitats y cantitats de obra que ha deixat de fer en dita part de iglesia, part per lo conveni posterior y part per no haver-se pogut practicar, com sobre se ha dit, y que per conseqüent se deu rellevar del antecedent total valor de dita obra importa y són las següents:

Primo per la O gran judica son valor en.....294 ll s.

Item lo valor de la petita en.....56 ll s.

Item la diferència dels dos balcons ha fet, ab las dos finestras havia de fer allí mateix y las dos finestras havia de fer al costat de la capella de N<sup>a</sup> Sra. dels Dolors, tenint pagadas a part las llosanas de ells en.....18 ll s.

Item vuit pedras dels archs de la capella que hi havia en.....11 ll 4 s.

Item lo valor de deu entenas se li entregaren ço és compra y ports.....98 ll s.

Item tretze canas sis palms cúbicas de al paret de la part dels Dolors a una lliura vuit sous la cana en.....19 ll 5 s.

Item set canes lineals de conisa que devia fer a la part de dita capella dels Dolors a onse lliu-

ras quatre sous la cana són.....78 ll 8 s.

Item la diferència de la porta de dita part de l'iglesia que mira al carrer de Urgellet, que havia de ser com la que és més a prop del campanar la judica en.....55 ll s.

Item dinou canas y quatre palms que a deixat de fer de cornisa del frontis ab quatre porcions, las dos dels costats de la O gran, la de dessorre de dita O y la del frontispici triangular a rahó la cana de setze lliuras y setze sous .....327 ll 12 s.

Item per vint y quatre canas de carreus que ja estavan fetas antes del preu fet que segons dit acte se han de rellevar a sinch lliuras quatre sous la cana.....124 ll s.

Total.....# 1081 ll 9 s.

### 1744, juliol, 19.

*Contracte entre els obrers de l'església parroquial de Santa Maria de Tàrraga i Pau Serradell, mestre de cases de'Esparreguera, per a la continuació del campanar de l'església.*

AHCC, FN Tàrraga. Joan Àngel López Jover (1743-44).

Die XIX July MDCCXXXIII. In Dei Nomine Noverin universi com per y entre los Rnts. Srs. Dr. Carlos Çanou y Riu Pbre. y Rector de la Parroquial Iglesia de Santa Maria de la present vila de Tàrraga Bisbat de Solsona, Silvestre Vilardosa, Pbre. y capità en orde primer de la Rnt. comunitat de Pbres. De dita parroquial iglesia y Joan Àngel López y Jover notari públich infrascrit, en nom y com a obrers de la obra y sacristia de dita parroquial Iglia. (junt ab Joseph Miró botiguer de paños de la mateixa vila ausent) de una part, y Pau Serradell mestre de cases de la vila de Esparreguera Bisbat de Barcelona, habitant en dita present vila de Tàrraga de part altra, per rahó de continuar lo campanar de dita parroquial iglesia fins a l'alçada y en lo modo y forma que següentment se dirà, se ha convingut y pactat lo següent:.....

Primerament que dit Pau Serradell deurà continuar la fàbrica de dit campanar fins a uns vint y dos palms de alsada poch més o menos, compresos los balustres y pasamanos empero las agullas y poms..... Item antes de assentar pedra alguna ha de rejuntar tota la obra feta de dit campanar que ho necessitia, dels finestrals en amunt..... Item deurà después y antes de assentar lo collerino, dit Pau Serradell picar y assentar

dos filadas de carreus de dos palms y un quart poch més o menos, cada una o lo que necessitia.....

Item deurà dit Serradell picar y assentar lo dit collerino, frisa y cornisa conforme porte la trassa.....

Item deurà també picar y assentar la volta de pedra picada deixant forats per passar las cordas de las campanas de horas y quarts.....

Item deurà dit Serradell picar y assentar la vasa dels balustres al recte de la paret de part de fora del plom de dos palms de alsada.....

Item encara que en la trassa los balustres de menos alsada deurà dit Serradell fer-los de dos palms de doblària y de alsada sinch palms sens las metxas y espessos, de manera que no si puga passar lo cap de una persona.....

Item deurà dit Serradell picar y assentar lo passamà ab un bossell y dos mitjas cañas, agullas y poms com porte la trassa y com ella deurà constinuar lo caragol.....

Item deurà dit Serradell posar gafas de ferro ab plom y ànimas a las agullas y las bolas, y se li donarà per la obra lo ferro y plom que per ditas gafas y agullas necessitia.....

Item acabada la volta deurà dit Serradell omplir los buits de pedra y argamassa y enllosar-ho de sobre, y deurà fer mascarons, cossos que cauran sobre la iglesia ciegos, y los altres oberts que donaran y trauran l'aigua fora, y dit enllosat deurà estar ab pendants dissimulats per a que tota l'aigua vaija als mascarons oberts.....

Item deurà dit Serradell picar y assentar tres pedras en cada un dels vuyt finestrals de tres quarts de doble y tres palms quiscuna de alsada y de llarch lo que se necessitia per posar-las per barana en cada un de dits finestrals, ab sa junta de cadell venint bé al campanar a la part forana com és al demés obra. ....

Item que tota la obra que se li dona a fer visible, així interior com exterior y lo enllosat del dessorre ha de ser de pedra picada, com la que vuy se troba en la demés fàbrica ja feta de dit campanar.....

Item que dita obra sols li donarà la argamassa aixís prima com grossa a peu de obra, y li portarà tota la pedra així per a picar com la borda a peu d'obra; però dit Serradell (...).<sup>99</sup>

### 1758, agost, 17.

*Contracte entre els regidors del comú de Tàrraga i Josep i Francesc Puig, mestres de cases de Ponts, per a la construcció del cor i altres obres en l'església parroquial de Santa Maria de Tàrraga.*

AHCC, Not. Tàrraga. J. A. López Jover (1758).

En nom de Déu Senyor Nostre sapian tots que los magnífichs míser: Joseph Solsona y de Coll, Jaume Gibert, Gaspar Girona, Anton Bornió y Joan Francesch Ortís, en lo present any regidors del comú de la vila de Tàrrega Bisbat de Solsona, junt ab lo magnífich Joseph Soler també regidor a estas cosas ausent, convocats en las casas de dit comú, tenint ajuntament y fent representant lo mateix comú, presidint lo dit míser Joseph Solsona per ocupació y escusació en virtut de ella del magnífich Dr. en Drets Joan Baptista Font, tinent de corregidor de dita vila de Tàrrega y son districte: De son grat y certa sciència donan y concedeixen a Joseph Puig y Francesch Puig, pare y fill mestres de cases de la vila de Ponts Bisbat de Urgell, a estas cosas presents, com a més donant en lo públich encant mediant la tabba y lo corredor baix expressats, lo fer y fabricar lo cor en la iglesia parroquial de dita vila de Tàrrega y las demás obras que en dita tabba se expressan, la qual tabba és del thenor següent: = Qui vulla entendre en fabricar lo cor per a la parroquial iglesia de la present vila de Tàrrega, y las demás obras en dita iglesia que baix se individuaran: Sapia que lo magnífich Ajuntament de dita vila donarà a fer dit cor y obras al que per menos preu se obligarà a fer ditas cosas ab los pactes següents: = Primo sapia lo impresari que dita obra ha de ésser de pedra dolça picada a la part exterior ab tallant de dents menudas, y en lo interior bosquejada ab escoda. = Item sapia que dita obra del cor ha de executar segons la planta vella, menos lo perfila que ha de fer tot de cap a cap conforme la planta nova. = Item sapia que en lloch de la balustrada sobre la cornisa mestra, ha de fer los remates conforme senyala la planta nova; los quals remates y també la portalada sobre la llinda ha de treballar igualment a la part de dins, com pinta per a la part exterior. = Item sapia dit impresari que totas las pilastras que es troban que es troban en la planta vella y totas las de la portalada, se deuran treballar conforme denota la planta nova: Y la frontis del cor haurà de fer un placat conforme porta dita planta nova; y en lo puesto de la portalada que se troba una reixa, ha de fer una tarja de talla, y als costats uns placats. = Item sapia que la portalada del tras cor y lo devant del cor haurà lo impresari de executar com senyala la planta vella, anyadint flàmulas en los poms conforme lo que pinta la planta nova: Totas las quals flàmulas han de ésser de fullatge de ferro y doradas, y ab plom engastadas. = Item sapia emperò lo impresari que no serà de sa obligació lo fer las dos imatges dels sants que porta dita planta, ni la reixa de devant del cor, ni tampoch las portas per a tancar la portala-

da del tras cor, ni tampoch las cadiras ni demás obra interior de fusta. = Item sapia que ha de desfer o espatllar lo cor alt de dita iglesia, menos los archs contiguos a la paret, sens donar dany al paviment de la iglesia, deixant las pilastras y parets que se descubriran llisas y embellidas com las demás. = Item sapia que ha de arrencar la portalada de dita iglesia, que és al costat del altar de Sant Ramon, y ha de paredar lo tou resultarà posant pedras picadas y siti de pedra en lo exterior en la forma que és als costats. = Item sapia que ha de obrir la portalada de dita iglesia en què és lo altar de la Ànimas, y assentar-hi las portas de dita portalada que desfarà. = Item sapia que serà de la obligació del impresari lo fer una tribuna de fusta segons art, de sis palms de ample o volada, que comprega las dos portas que ixen al cor de dalt, y encara tres palms més y voltant tota la paret, sentant-la ab permòdols de fusta de un palm de gruix, al igual del piso de dit cor per a que puga passar-se per ditas portas de una part a la altra de las tribunas de dita iglesia, posant dos permòdols treballats de talla, lo un sobre lo altre, y de uns a altres la distància de quatre palms, y las pessas que han de fer la barana ab sos balustres recios y tornejats, han de tenir un palm de gruix, donant-li sinch palms y mitg de alt, treballat-las ab bordó y mitja canya, ficant los permòdols dins la paret, lo que convinga segons art per la seguritat; posant també permòdol per altre un muntant de fusta ab traveser engastat a la paret, treballat ab bordó y canyas, y lo paviment ha de ser de pots de un quart de gruix; y tota la obra de dita tribuna ha de ser de bona fusta de pi clavada ab claus y gafas de ferro en lo que convinga. = Item sapia que serà de la obligació del impresari lo fer y executar y assentar las ditas obras a tots sos gastos, tant en mans com en materials y demás que necessitia, y que per ellas solament se li donaran las pedras de part de un llanternó que se troban en lo tou del campanar, y las pedras y demás materials resultaran de ditas obras que ha de desfer; y lo preu per lo qual se lliuraran ditas cosas. = Item sapia que lo dit preu se li pagarà ab tres iguals pagas; la primera al comensar las obras, la segona a la mitat de ellas y la tercera al ésser asentadas. = Item sapia que la fusta y demás materials han de ésser bons y rbedors, y las obras han de esser fetas y asentadas bé y segons art de aquí a la pasqua de resurreció del any pròxim vinent de 1759, baix pena que se facian fer a costas de dit impresari, y seran visuradas per experts nomenadors per lo magnífich Ajuntament y per dit impresari, no sols en esser acabadas, sinó quantas vegadas aparega al magnífich Ajuntament en lo temps se faran: Y que per la seguritat de ditas obras y del preu de ellas deurà donar bonas

fermansas a coneguda del magnífich Ajuntament. = Item sapia lo impresari que haurà de pagar al nott. de la vila 12 ll per lo salari del acte y son paper sellat, que ha de fer-se de dit preu fet, y al corredor tres lliures per sos drets de corredoria. = Y ab dits pactes diga y qui dir-hi voldrà, que al que per menos preu offerirà fer las ditas cosas, aell se li lliuraran. = Y ab dits pactes y no sens ells, fan los dits magnífichs regidors la sobre dita concessió als sobre nomenats Joseph Puig y francesch Puig mestres de cases y als seus; prometent pagar y satisfere a dits mestres de cases impresaris sobredits la quantitat de mil y tres centas lliuras moneda barcelonesa per lo preu de totas las sobredits obras, materials y treballs expressats en dita tabba, per haver-los estat lliurada al dit preu com a més donant en lo públich encant, com baix constarà més llargament, de la relació del corredor; las quals mil y tres centas lliuras prometen pagar-los ab tres iguals pagas com està previngut en la mateixa tabba, és a saber la primera al comensar ditas obras, la segona a la mitat de ellas y la tercera al esser asentadas, y que se pagaran. És a saber sis centas lliuras dels rèddits y emoluments de dit comú en virtut de decret que ha concedit lo Excm. Sr. Marquès de la Mina, Governador y Capità General del exèrcit y present Principat de Catalunya; quatre centas lliuras que ha offert y promés pagar la Reverent Comunitat de Preveres de dita Parroquial Iglesia de sos propis rèddits y rendas, y las restants tres centas lliuras se pagaran de las rendas de la obra y sacristia de la mateixa Parroquial Iglesia: Totas las quals cosas prometen dits senyors regidors atendre y cumplir sens dilació ni excusa alguna ab salari de procurador acostumat y ab restitució y esmena de tots danys, interessos y despesas que als dits impressaris y als seus sels esdevingan fer pagar o patir per rahó de ditas cosas. Y per a atendre y cumplir totas y senglas cosas sobre ditas, obligan dits magnífichs regidors en dit nom a dits impresaris y als seus per lo que toca a dit comú com se ha dit, tots los bens, rèddits y emoluments del amteix comú mobles e immobles haguts y per haver; no emperò los bens propis de ells dels regidors, per tractar en estas cosas negoci alieno (...). = A estas cosas presents los dits Joseph Puig y Francesch Puig, pare y fill, impresaris sobredits, acceptant espontaneament lo cons-

tituhir y fabricar las obras y treballs expressats en dita tabba: Assentint com assenteix lo dit Francesch Puig en virtut del jurament infras-crit ésser menor de vint y sinch anys, major empero de vint y un anys. De son grat y certa ciència convenen y prometen que els dits impresaris construhiran y fabricaran a totas sas costas totas las obras y treballs que en dita tabba se contenen, segons las ditas plantas nova y vella respectivament, dins lo termini en dita tabba previngut, mediant la paga de ditas mil y tres centas lliuras y faran y cumpliran lo demás que los toca per rahó de dit asiento; y observaran y cumpliran els pactes, condicions y obligacions en la mateixa tabba mencionats, sens dilació ni excusa alguna, ab salari de procurador acostumat y ab restitució y esmena de tots danys, interessos y despesas. Y per atendre y cumplir totas y sengles cosas sobre ditas, obligan los dits pare y fill impresaris als dits magnífichs regidors y als seus tots sos bens, accions y drets, y del altre de ells a soles mobles e immobles, haguts y per haver. (...) = a estas cosas també present Llorens Ingles corredor públich y jurat de dita vila de Tàrrega, mediant lo jurament per ell perstat en lo ingrés de son offici, fa relació al nott. baix escrit en presència dels testimonis baix nomenats, que havent ell de orde de dits magnífichs regidors posat en lo públich encant las ditas obras y havent-las subhastadas per algun temps mediant la tabba sobre insertada, y que havent acudit diferents personas per a donar dita a ditas obras; empero que no comparegué persona alguna que oferís fabricar aquellas per menos preu que Miquel Carnicer mestre de cases de dita vila, lo qual (per paraula segons desde aleshores ha declarat de dits impresaris) oferí fabricar aquellas per lo preu de mil y trescentas lliuras moneda barcelonesa, y així com anés donant en lo públich encant li lliurà la acta fiscal lo dia tretse del corrent mes de agost, ab los pactes y condicions en dita tabba expressat. Fet fonch lo present acte en las casas del Comú de dita vila de Tàrrega, lo dia disset del mes de Agost, any comptat des de la Nativitat de Nostre Senyor Deu Jesu Christ de mil set cents cinquanta y vuit, essent presents per testimonis lo Reverent Joan Pau Borràs, Pbre. y Beneficiat del la Parroquial Iglesia de la vila de Tàrrega, y Seldoni Pons, mestre de cases habitant en la mateixa vila, los quals afirmaren conèixer als dits impresaris (...).<sup>100</sup>

## Notes

<sup>1</sup>MÀRIA, M.: *Renaixement i arquitectura religiosa*. Barcelona: Edicions UPC, 2001. Pàg. 108.

<sup>2</sup>TRIADÓ, J.R.: "Arquitectura religiosa moderna i contemporània", dins *Art de Catalunya*. Barcelona:

L'Isard. Pàg. 28.

<sup>3</sup>SEGARRA I MALLA, J.M.: *Història de Tàrrega amb els seus costums i tradicions* (2 vols.). Tàrrega: Museu Comarcal, 1987.

- <sup>4</sup>NARVÀEZ, C.: *El tracista Fra Josep de la Concepció i l'arquitectura carmelitana a Catalunya*. Universitat Autònoma de Barcelona (tesi doctoral inèdita), 2000.
- <sup>5</sup>PLANES i CLOSA, J.M.: *La parròquia i la vida religiosa de Tàrraga, segles XVI-XIX*. Tàrraga: Parròquia de Santa Maria de l'Alba, 1994. Ps. 73-74.
- <sup>6</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fol. 8. També a NARVÀEZ 2000, 175.
- <sup>7</sup>APT, *Llibre d'òbits*. Segons PLANES I CLOSA 1994, 73.
- <sup>8</sup>PLANES I CLOSA 1994, 74.
- <sup>9</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fol. 24.
- <sup>10</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fol. 3. També a NARVÀEZ 2000, 176.
- <sup>11</sup>NARVÀEZ 2000, 84-86.
- <sup>12</sup>NARVÀEZ 2000, 85-86.
- <sup>13</sup>NARVÀEZ 2000, 89.
- <sup>14</sup>NARVÀEZ 2000, 184.
- <sup>15</sup>NARVÀEZ 2000, 187-188.
- <sup>16</sup>Al segle XVIII veiem com el rector d'Anglesola contacta amb Lluís Bonifaç, que estava fent un retaule a la parroquial de Tàrraga, per a encarregar-li el retaule de la capella de la Santa Creu. Aquesta iniciativa no reeixí finalment, per la gairebé "imposició" del bisbe de Solsona que el retaule fos executat per Carles Morató.
- <sup>17</sup>BINEFA i MONJO, J.: *Anglesola i la Santa Creu*. Poblet: Edició de l'autor, 1964. Pàg. 27.
- <sup>18</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fols. 48 i 313.
- <sup>19</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fol. 10.
- <sup>20</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fol. 25.
- <sup>21</sup>BERGA, R.; MAYMÓ, F.: Notes històriques sobre les Santes Espines de Tàrraga. Tàrraga: 1965. Ps. 150-151.
- <sup>22</sup>En els cobraments per les obres del santuari d'Ivorra ja apareix com a mestre de cases de Tàrraga (Arxiu Diocesà de Solsona, Fons Parroquial d'Ivorra. Notarial. Nadal Millàs, 1670-78).
- <sup>23</sup>AHCT, FMT, *Llibre de Consells (1670-1683)*, fol. 51. També a SEGARRA i MALLA 1987. Ps. 170-172.
- <sup>24</sup>ADS, FN Torà. Gil Gualdo (1663).
- <sup>25</sup>PONS I FARRÉ, J.: *Beata Maria Acrimontis*. Barcelona: 1936. Pàg. 56.
- <sup>26</sup>Cap al 1674 trobem un tal Josep Grau, mestre de cases, que treballa a l'obra de l'església del convent de Sant Ramon de Portell (AHCC: Fons comarcal. Obra de Sant Ramon: *Llibre de comptes 1673-83*).
- <sup>27</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fol. 37.
- <sup>28</sup>Aquest mateix any figuren els següents mestres fadrins treballant a l'obra de l'església: Francisco Vores, Pere Arbassí, Jaume Cortés, Joan Malla, Felipe de Campo. Els manobres que hi treballaven, en canvi, eren: Josep Gallech, Domingo Bastida, Lois Oller, Pere Benlaigua, Ramon Cases, Bartomeu Bastur, Pere Belasch, Isidro Calafell, Ramon Torrent, el fill d'Andreu Joan, Gerònim Molné, Josep Torres, Joan Hospital, Onofre Garí, Ramon Sinou, Salvador Sarvià, Josep Pujalt, Josep Llobera, Ramon Martí, Joseph Gasset.
- <sup>29</sup>APT, *Llibre d'òbits (1642-1730)*, fol. 134.
- <sup>30</sup>APT, *Llibre de baptismes (1668-1690)*, fol. 122.
- <sup>31</sup>APT, *Llibre de baptismes (1668-1690)*, fol. 134.
- <sup>32</sup>APT, *Llibre de baptismes (1668-1690)*, fol. 151 v<sup>o</sup>.
- <sup>33</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'esglesia*, fols. 509-521.
- <sup>34</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fol. 663.
- <sup>35</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'esglesia*, fols. 530-31.
- <sup>36</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'esglesia*, fol. 528.
- <sup>37</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'esglesia*, fol. 536.
- <sup>38</sup>Al segle XVIII documentem un tal Isidor Sostres, mestre de cases de Calaf.
- <sup>39</sup>A part de la feina que es realitzava a l'obra pels mestres, oficials i aprenents, trobem una sèrie de pagaments per feines "perifèriques" però no per això poc importants, com el fet de fer puntes per als martells, que realitza el ferrer de la Manresana, o la feina de dur càrregues de sorra, que es paga a Ramon Piquer, de la Manresana (que porta 1.080 càrregues) o a Andreu Vendrell, de Portell (que en porta 360). També es compren els estris necessaris per a un fuster i en una ocasió "*una dozena de tablas para hazer trazas*". L'any 1674 es paguen setanta-nou lliures i setze sous a Jaume Segué, de Torrefeta, per portar la pedra de la pedrera del Llor, i l'any següent es parla de "tres mestres" que treballen a la mateixa pedrera, d'on s'extreureà la major part de la pedra per a l'obra, juntament amb la pedrera de Montrós. A la pedrera s'hi esmerçaven alguns jornals, per la qual cosa s'havia de procurar per la gent que hi estava treballant per a l'obra. D'aquesta manera, trobem anotat que es compra vi pels que treballen a la pedrera o bé que es paga una lliura a una dona del Llor per haver cuinat per als treballadors de la pedrera. D'altra banda, el forn de calç també s'ha de recompondre diverses vegades (l'any 1679 es paguen mil teules per a cobrir-lo) o construir-ne un de nou, prova de l'activitat que s'hi duia a terme mentre van durar les obres (AHCC, Fons Comarcal. Obra de Sant Ramon. Comptes (ss. XVII-XVIII).
- <sup>40</sup>BARRAQUER, C.: *Las casas de Religiosos en Cataluña*. Barcelona, 1906, vol. II, 154-157.
- <sup>41</sup>La portada de l'església del convent de Sant Ramon de Portell i la de l'església de Sant Martí de Maldà, constitueixen els millors exemples a les nostres comarques de les anomenades façanes-retaule, que s'incorporen durant el segle XVII a les fàbriques arquitectòniques. A l'igual dels retaules escultòrics, la façana-retaule s'articula en cossos horitzontals i carrers verticals, on les fornícules amb imatges de sants creen un programa iconogràfic deutor de devocions i patronatges locals i universals, i que té la funció d'introduir el fidel dins l'espai eclesial, on la seva visió culminarà en el retaule major del presbiteri.
- <sup>42</sup>Un tipus semblant de frontó migpartit, construït a la mateixa època, però ni de lluny tan reeixit com al Talladell, el tenim a l'església de Torrefeta (la Segarra) i a la de Gra, on el frontó semicircular està partit per un escut heràldic.
- <sup>43</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fols. 530-531.
- <sup>44</sup>A tot això hem d'afegir el fet que, a causa de la guerra de Successió i la postguerra que la seguí, les obres van estar paralitzades un munt de temps.
- <sup>45</sup>PLANES I CLOSA 1994, 93.
- <sup>46</sup>PLANES I CLOSA 1994, 93.
- <sup>47</sup>AHCT, FMT, *Llibre de Consells (1698-1715)*, fol. 84.
- <sup>48</sup>PLANES I CLOSA 1994, 93.
- <sup>49</sup>AHCT, FMT, *Consells (1698-1715)*, fol. 98.
- <sup>50</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fol. 602.
- <sup>51</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fol. 661.
- <sup>52</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fol. 663.
- <sup>53</sup>NARVÀEZ 2000, 182.
- <sup>54</sup>L'últim esglaó de l'escala interior del campanar duu la inscripció "FINIS CORONAT OPVS-1747".
- <sup>55</sup>AHCT, FMT, *Llibre de l'obra de l'església*, fol. 665.
- <sup>56</sup>AHCC, FN Tàrraga. Joan Àngel López Jover (1743-44).
- <sup>57</sup>AHCT, Reconstrucció de l'església i campanar.
- <sup>58</sup>AHCT, Reconstrucció de l'església i campanar.
- <sup>59</sup>AHCC, FN Tàrraga. Joan Àngel López Jover (1743-44).
- <sup>60</sup>PLANES I CLOSA 1994, 95.
- <sup>61</sup>NARVÀEZ 2000, 183.



- <sup>62</sup>NARVÀEZ 2000, 183.
- <sup>63</sup>SARRET I PONS, L.: *La venerable congregació de la Mare de Déu dels Dolors de Tàrraga*. Tàrraga: Impremta Francesc Camps Calmet, 1935. Ps. 28-29.
- <sup>64</sup>PLANES I CLOSA 1994, 95.
- <sup>65</sup>SEGARRA I MALLA 1987, vol. II, 32.
- <sup>66</sup>SEGARRA I MALLA 1987, vol. II, 115, i PLANES I CLOSA 1994, 95.
- <sup>67</sup>La primera intervenció consistí a allargar la capella de les Santes Espines per la banda del presbiteri uns 15 pams, cap a ponent. L'any següent, amb les obres ja iniciades, semblà insuficient l'allargament indicat i hom decidí afegir-hi 14 pams més, amb un total de 29 pams; SEGARRA I MALLA 1973, 115.
- <sup>68</sup>PLANES I CLOSA 1994, 95.
- <sup>69</sup>RIBALTA, R.: "La capella de la Mare de Déu dels Dolors a l'església parroquial de Santa Maria de l'Alba de Tàrraga", a *Urtx*, núm. 3. Tàrraga: 1991. Ps. 191-201
- <sup>70</sup>NARVÀEZ 2000, 185.
- <sup>71</sup>SARRET 1935, 24.
- <sup>72</sup>SARRET 1935, 25.
- <sup>73</sup>SARRET 1935, 26.
- <sup>74</sup>SARRET 1935, 26.
- <sup>75</sup>SARRET 1935, 27.
- <sup>76</sup>SARRET 1935, 29.
- <sup>77</sup>SARRET 1935, 29-30.
- <sup>78</sup>SARRET 1935, 30.
- <sup>79</sup>AMAT (baró de Maldà), R.: *Viatge a Maldà i anada a Montserrat*. Edició a cura de Margarida Aritzeta. Montserrat: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986. Ps. 66-67.
- <sup>80</sup>SEGARRA I MALLA 1987, 297-298 i 315-320. PLANES I CLOSA 1994, 111-113.
- <sup>81</sup>SEGARRA I MALLA 1987, 297-298 i 315-320. PLANES I CLOSA 1994, 111-113.
- <sup>82</sup>PLANES I CLOSA 1994, 109-110.
- <sup>83</sup>SEGARRA I MALLA 1987, 297-298 i 315-320. PLANES I CLOSA 1994, 111-113.
- <sup>84</sup>SEGARRA I MALLA 1987, 297-298 i 315-320. PLANES I CLOSA 1994, 111-113.
- <sup>85</sup>SEGARRA I MALLA 1987, 315-320. PLANES I CLOSA 1994, 111-113.
- <sup>86</sup>SEGARRA I MALLA 1987, 315-320. PLANES I CLOSA 1994, 111-113.
- <sup>87</sup>AHCT, FMT, *Llibres de Registre (1750-51)* fol. 277.
- <sup>88</sup>SEGARRA I MALLA 1987, 315-320. PLANES I CLOSA 1994, 111-113.
- <sup>89</sup>AHCC, FN Tàrraga. Joan Àngel López Jover (1758).
- <sup>90</sup>AHCC, FN Tàrraga. Joan Àngel López Jover (1758).
- <sup>91</sup>AHCC, FN Tàrraga. Joan Àngel López Jover (1758).
- <sup>92</sup>Aquesta portalada del cor és la que, dos-cents anys després, avançat ja el segle XX, fou col·locada com a portalada exterior a la façana de l'església, la portalada principal de la qual mai no va ser feta.
- <sup>93</sup>CANALDA, S.: "Una traça inèdita de Pere Costa per a Santa Coloma de Queralt", a Recull. Santa Coloma de Queralt: 2001, i a *Matèria*, núm. 1. Universitat de Barcelona: 2001.
- <sup>94</sup>RÀFOLS, J.F.: *Diccionario Biográfico de artistas de Cataluña* (3 vols.) Barcelona: Millà, 1951. Pàg. 295.
- <sup>95</sup>El plet començà l'any 1745 amb un informe negatiu sobre l'execució de l'obra –els diversos punts de l'acusació anaven des de les voltes massa baixes fins al perill que algunes estructures suposaven per a la solidesa de l'obra, com els pinacles que havien de culminar les torres–. MORA, J.: *La construcció a Catalunya en el segle XVIII*. Guissona: Edició de l'autor, 1997. Ps. 77-81.
- <sup>96</sup>Els dibuixos del projecte de Miguel Marín, de l'any 1751, només contempen la redefinició de les façanes i espais interiors.
- <sup>97</sup>Un tester igualment abarrocat, proper a una estètica rococó, el trobem a la façana dibuixada pel mestre de cases Josep Melet per al seu projecte per a la catedral nova de Lleida. També s'acosta a aquesta tendència el projecte presentat per Josep Burria, mestre de cases i tracista autodidacta, constructor de nombroses parroquials de la zona del Pla de Lleida.
- <sup>98</sup>BASSEGODA I HUGAS, B.: "Les traces de retaules barrocs. Proposta per a un primer catàleg", a *El barroc català. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987*. Barcelona: 1989. Ps. 187-264.
- <sup>99</sup>A partir d'aquí la pàgina està mutilada, per la qual cosa no podem completar la transcripció del document.
- <sup>100</sup>A partir d'aquí es repeteix la part més formulària i reiterativa amb la qual es finalitza un contracte d'obres i que obviem reproduir.